

ספר

הקהל אוסטרליא

חידושים, ביאורים והערות,
מאת רבנים, ראשי ישיבות, אברכים
ותלמידי ישיבות מכל רחבי אוסטרליא,
לכבוד שנת הקהל

ספר
**הקהל
אוסטרליא**

יזנא לאור ע"י:
ישיבה גדולה
"זאל" מעלבורן

© כל הזכויות שמורות
Rabbinical College of Australia and N.Z.
67 Alexandra Street East St. Kilda, VIC 3183
ISBN 978-0-646-87989-5

להערות והארות נא לשלוח לאימייל הבא:
heoros@rabbinicalcollege.edu.au

עימוד ועיצוב:

beishasforim@gmail.com

תודתינו נתונה
להת' השליח מנחם מענדל שי' בלומינג,
הת' שניאור חיים הכהן שי' גוטניק
והת' השליח שניאור זלמן דוד שי' הירש
על עזרתם בהדפסת הספר

חברי המערכת
הת' השליח אברהם מרדכי שי' הלוי סילווערשטיין
הת' השליח שניאור זלמן שי' ענגעל
הת' השליח מנחם מענדל שי' פרידמאן (ירושלים)

עורך כללי
הת' אלחנן שי'
גרינבוים

ראשי המערכת
הת' השליח אברהם זיסקינד שי'
הכהן פעלדמאן
הת' השליח אברהם שי' סארקין

פתח דבר

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע חידש, שאע"פ שקיום מצוות הקהל היה רק פעם אחת בכל מוצאי שמיטה, כמו שנא' "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה וגו' הקהל את העם וגו'", מ"מ כל השנה כולה נקראת על שם קיום מצוות הקהל בחג הסוכות, על דרך הלשון "שנת היובל" (בהר כ"ב, י"ג) שכל השנה נק' על שם תקיעת שופר (רש"י בהר שם, י) שהיתה רק ביוהכ"פ דהיינו פעולה חד-פעמית.

וטעם הדבר ביאר, שהוא משום שכל תכליתו של המצווה אינה פעולת ההקהל עצמה, אלא התוצאה מזה שבאה בהימים שלאח"ז, כמו שנא' "ליראה גו' כל הימים וגו'" (וילך ל"א, י"ג). ועפ"ז מסיק שבשנת הקהל יש לעשות כל עניין שיכול להוסיף ביראת שמים. ושתבוא ברכה על כל אלו שמשתדלים להרבות תורה בישראל מתוך יראת ה' ואהבת ה' שע"ז ניתוסף בעשי' בפועל בלימוד התורה וקיום המצוות.

והנה עפ"י דברים אלו החליטו התלמידים השלוחים שבישיבה גדולה – זאל שבמעלבורן, להוציא לאור בשנה זו של הקהל תשפ"ג, קובץ של חידושי תורה הנקרא "הקהל אוסטרליא", שבו ישתתפו מכל הקהילות והחוגים, ושעל ידי זה יתוסף בעז"ה שקידה ועיון בתלמוד תורה, ודקדוק בקיום מצוותי', שזהו עניינו של שנת הקהל כנ"ל.

ויה"ר שחפ"ן ה' בידינו יצליח, ושנזכה על ידי פעולות כאלו לקיום היעוד של "קהל גדול יבואו הנה" בקיום מצות הקהל כפשוטה, בבית המקדש השלישי, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

המערכת

י"א ניסן תשפ"ג

שנת הקהל

תוכן ענינים

שער דבר מלכות

דבר מלכות - כ"ק ארמו"ר מלויבאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ❖
 מקשה למה מצות הקהל ומצות כתיבת ס'ת הם המצוות האחרונות שבתורה \ דוחה התירוץ שהקהל צריך ספר
 תורה שלמה \ מכאן ע"ד הפשט שמצוות הקהל הוא חלק עיקרי מישוב א"י \ מביא דברי הרמב"ם אודות הקהל
 שדומה למ'ת \ מפרש עפ"ז שהקהל וכתיבת ס'ת נוגעים רק לאחרי שיצאו בני ממקום מ'ת \ מכאן שצריכים
 ב' מצוות לזכור מ'ת בלימוד התורה וקיום המצוות \ מכאן עוד חילוק ביניהם בחיוב הרכים והיחיד \ מכאן
 שצריכים דוקא זכירה ע"י מעשה כפ'מ \ מורה כיצד לקיים הקהל בזמן הזה

שער צפנת פענח

ספר תורה של הקהל ❖
 בעריכת הרה"ג הרב יוסף יצחק יהושע שי העכט
 מביא מ"ש רש"י שהקריאה היתה בס'ת של משה / מביא קושיא מתוס' אודות הוצאת ס'ת זה מן הקהל / מקשה
 כע"ז במ"ש הרמב"ם שמגיהים ס'ת של מלך מספר העזרה, והמקור לדין זה / מקדים במחלוקת הידועה בכתב
 הס'ת שכתב משה / מפרש שהמחלוקת הוא רק בה"ב ס'ת שניתנו להשכטים, אבל הס'ת שבארון היה בכתב
 אשורית ל'כ'ע / מביא שס'ת זה היה נקוד ועם הטעמים והקרי / מכאן שזהו מפני שהיה לשבט שהוצרכו לידע
 כ"ז בחלק מעבודת השירה / מפרש שאינו אסוד מפני "דברים שבע"פ" / מפרש שמס'ת זה נכתב ס'ת של מלכים
 עד שנבנה הבהמ"ק, ואח"כ נכתבו מס'ת של המלך הקודם שהיה כעין ס'ת זה / מפרש שהיו קוראים בס'ת של
 מלך בהקהל, שהוא כעין ס'ת של משה, ולכן נחשב כקריאה מפי הגבורה / מפרש שזה היה כוונת רש"י בקריאת
 ס'ת זו "ס'ת של משה".

שער דוככות שפתי ישנים

תורה מפסח תשל"ה ❖
 הרה"ג הרב אברהם צבי הלוי בעק ע"ה
 אב"ד קהל עדת ישראל מעלכוון, ומלפנים אב"ד מאנטעווידעא
 חוזר תורה שאמר בפסח ההוא / מציע הנהגות וקבלות לקבל בעבור הזמן החדש
 בענין יהרג ואל יעבור ❖
 הרה"ג הרב שניאור חיים הכהן גוטניק ע"ה
 ראש ישיבה דשיבה גדולה
 מביא הגמ' אודות המס'ג של המו"ע / מביא מחלוקת רמב"ם ותוס' אם יוכל למסור נפשו כשלא חייבה תורה
 / מקשה על הראיה שהביאו התוס' מהירושלמי / מביא כמה אופנים לתרוץ זה / מביא פירוש הגמ' כשיטת
 הרמב"ם / מביא ממד"ד נח ראיה לתוס' / מביא דברי המהר"ש יפה המובאים בהפרשת דרכים / מתרץ קושיית
 המהר"ט.

מוקצה ❖
 הרה"ג הרב יצחק דוד גראנער ע"ה
 שליח כ"ק ארמו"ר לאוסטרליא ומרא דאתרא דקהילת חב"ד
 מביא הטעמים לאיסור מוקצה / מציע כמה אופני מוקצה / מכאן איסור כסים / מכאן מחלוקת ר' שמעון ור'
 יהודה בעיקר הדין דמוקצה / מביא איזה הלכות הנצרכות.

מד הערות ותיקונים לשו"ע אדה"ז
 הרה"ג הרב אהרן סערעבריאנסקי ע"ה
 שליח כ"ק אדמו"ר למעלבודן

מט בענין מהות חג השבועות
 הרה"ג הרב מנחם מענדל הכהן פעלדמאן ע"ה
 שליח כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ
 רב ומייסד ק"ק צמח צדק בבאליטימאר
 מביא דברי הקדושת לוי במהות חג השבועות / מכאן איך שביאור זה מוכח ע"פ חסידות / מקשר זה לדברי
 אדה"ז בנוגע לעבודת חג השבועות.

נא מחלוקת חכמים ור"א בגיל עגלה ופרה
 הרה"ג הרב חיים מרדכי הכהן פעלדאוו ע"ה
 מרא דאתרא דק"ק ליובאוויטש מעלבודן
 מביא שיטת רש"י בדעת ר"א / מביא שיטת הרמב"ם והר"ש בזה / מביא קושיית וראיית הר"ש ומקשה עליהם /
 מביא עוד מפרשים כהר"ש וסותר ראייתם.

שער ההנהלה

נב כהן הנשוי לנכרית, האם רשאי לישא כפיו או לעלות ראשון לתורה
 הרה"ג הרב יהודם שי' אולמאן
 ראב"ד בד"צ סידני

שואל אם כהן שנשא אינו יהודיה פסול לנשיאת כפיים ולעלות ראשון / מקדים כביאור פסול בהנ"ל ככהן שעבר
 על איסורים המיוחדים לכהנים / מכאן שמה שכתבו בגרושה חל על כל כהן שנשא נשים בעבירה / מביא
 הדעות שלכן מתירים נשוי לא"י לישא כפיו / מכאן ע"פ סברא למה חולק עליהם / מביא ראיות מתשובות /
 מפרש מהו הדין כשחי עם א"י רק כאופן אקראי.

נכ החיוב להאמין ולחכות לביאת המשיח
 הרב יוסף יצחק הכהן שי' גוטניק
 לשעבר יו"ד ועד הפועל של ישיבה גדולה – זאל,
 שוחחו המיוחד של כ"ק אדמו"ר לשלימות הארץ, מעלבודן אוסטרליא
 דבר כעתו / עיונים ברמב"ם: מדוע – "מחכה לביאתו"?! / ביאור הרמב"ם: נאולה – שלימות התורה / הסימנים
 התקיימו / "לחוס מלחמת ה' – וינצח".

נג סינון ביצה כחרדל בשבת – עיון בדברי אדה"ז
 הרה"ג הרב יונתן שי' דזשאנסאן
 ראש כולל מנחם ליובאוויטש
 מביא דין הגמ' בענין סינון ביצה כחרדל בשבת / מביא דברי הטור ומש"כ הכ"י עליו שהולך כשיטת רש"י /
 מביא קושיית הב"ח על הטור ופירושו של הסוניה / מביא דברי הפרמ"ג והמשנ"ב שסוברים ג"כ כשיטת הב"ח
 / מביא שיטת המג"א בזה / מביא הכנת המח"ש בדברי המג"א / מביא מ"ש אדה"ז בזה ומכאן כוונתו ליישב
 כל הסוניה.

נד שיטת רש"י ברין סוכה תחת האילן והירוש נפלא לפי הבנת אדה"ז
 הרה"ג הרב יונתן שי' דזשאנסאן
 ראש כולל מנחם ליובאוויטש
 מביא דברי הגמ' בפסול סוכה שנעשה תחת האילן וטעמו / מביא הפירושים בהבנת הגמ' של רש"י ושל הראב"ה
 / מפרש שיטת רש"י כשניהם צלתה מרובה מחמתה ע"פ הבנת הטור / מפרש שיטת רש"י במקרה הנ"ל ע"פ

הבנת אדה"ז / מביא דברי הרא"ש שמשכיר שרש"י כל הסוגיא איירי במצדק / מביא חידוש הערוה"ש שיש ג שיטות בהסוגיא ומה שמשמע שאדה"ז לא הכין כזה / מסיק בנפק"מ נפלא ע"פ הבנת אדה"ז.

פנינים על חג השבועות

הרה"ג הרב בנימין זאב שי' ווירצבורגער

ראש כול"ל בית התלמוד

תפילה על הצלחת הקציר ותבואה מבורכת / ג שערי בינה / הדמיון ליוכל / תספרו חמישים יום / שבע שבתות תמימות תהיינה / חג השבועות / שביטה ממלאכה / תכליתו של פסח / הקשר בין שבועות לשמיני עצרת / שכר על "עצירה" / מתן תורה או קבלת התורה? / דין כפול בשבועות / קישוט בית הכנסת בירק / צמחה צנועה / השמחה בשבועות / שמחה טבעית.

בענין מצה עשירה

הרה"ג הרב צבי הירש שי' טלזנר

דומ"צ בקהילת חב"ד

מביא מקור דין מצה עשירה / מביא כל שיטות בנוגע להחילוק בין מצה דקרבן פסח ומצה סתם / מביא ראיות לשיטת החת"ס כזה / מקשה עוד שאלות כמ"ש הגמ' אודות מצה עשירה.

הטעם בחיוב הקהל לטף

הרה"ג הרב יהודה הכהן שי' כ"ץ

אב"ד ור"מ דק"ק ויצב אברדם מעלבורן

מביא מספר מאוד ושמש אודות המצב של ישראל בשעת הקהל / מביא שהטעם לקריאה ע"י המלך הוא להכניס יראת ה' בלבם / מביא לשון הרמב"ם על גדלות ענין הקהל / מקשה על הטעם להביא מי שאינו שומע להקריאה / מביא הגמ' אודות חיוב הקהל לטף / מפרש למה ריב"ח התפעל מטעם הקהל לטף / מביא החת"ס ש"אין דוד יתום" דוקא אם מתנכים הילדים / מפרש שמביאים התינוקות לקבל קדושת התורה.

אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה

הרה"ג הרב בנימין גבריאל הכהן שי' כהן

ראש הישיבה דיישיבה גדולה

מקשה דאם קידש על דעתם הרי כאן קידושין וא"כ למה צריכין להפקיע / מביא דברי הפנ"י דההפקעה היא רק בשביל מי שרא קידש על דעתם / מביא דרוב המפרשים לא פירשו כן / מביא דברי המאירי שכל ההפקעה היא רק כשקידש מתחילה על דעתם / מקשה מה ענינו של גט בהפקעה זאת / מביא שיש שני אופני הפקעה למפרע, למפרע ממש ולמפרע מכאן ולהכא / מכאן כזה מחלוקת רבינא ורב אשי.

בענין האם אדם יכול להזיק את עצמו ע"פ תורת רבינו

הרה"ג הרב פנחס הכהן שי' פעלדמאן

שליח כ"ק ארמו"ד למדינת ניו סאות' ויילס

מביא דברי הראשונים כזה / מביא מה שמבואר ע"פ דבריהם / מביא דברי הקוה"ע כזה / מקשר דבריו לדברי אדה"ז / מגלה פרט חדש בדברי אדה"ז ע"פ תורת רבינו / מביא דברי גדולי ישראל ודברי רבינו בענין בחורה חפשיית.

בקרא כפנים "ואת" של עשרת בני המן שלא במקומו

הרה"ג הרב שלמה הכהן שי' קאהן

ראב"ד דק"ק ערת ישראל מעלבורן

מקשה אם קרא האת' של א' מבני המן במקום חברתה אם יצא / מביא המקור בגמ' שקריאת המגילה למפרע פסול / מביא ראיות שפסול אפילו לא שינה המשמעות / מעיין אם יכול להחליף הבעל-קורא לא' שיוודע לקרות בנשימה א' בלי להחליף האת' ויביא ראיות לשני הצדדים.

קח דעת מרן בעל שבה"ש זצוק"ל בענין סינון והכנת מים לפני פסח
 הרה"ג הרב שלמה הכהן שי קאהן
 ראב"ד דק"ק עדת ישראל מעלבורן
 מביא ההלכה שהמין אסור במשהו וכבוש כמבושל / מקשה היאך יכולים לשתות מים מהכנת בפסח מחשש
 תערובות חמץ / מביא תשובת השבט הגוי כזה / מתרין על"ז סתירה בכרתי המחבר.

קיא הערה בענין סדר לכישת בגדים להמחליף בגדיו
 הרה"ג הרב אברהם יהודה שי קיעוומאן
 דומ"צ כב"ד במעלבורן
 מביא ענין סדר בלבישה / מביא כמה מנהגים שונים בסדר לבישה ופישוט / מביא שיחה של כ"ק אדמו"ר אודות
 אופן הלבישה / מביא מכתב מהר"ל גראנער בענין זה / מקשה מה יהיה הדין במקרה של פישוט ולבישה תחת
 השכמה.

שער הרבנים ואברכים

קטו מקור נוסף לענין תשובה במקצת
 ר' ירחמיאל שי אהרן
 א' מאנ"ש במעלבורן
 מביא שיחה בענין תשובה במקצת / מביא מקור נוסף מרבני המב"ט.

קיז בענין מצות והגדת לבנד
 הרב מרדכי שי ברמן
 חבר כולל בית התלמוד
 מקשה היאך יכול לקיים מצוות 'והגדת לבנד' אם אינו מנהל הסדר / מביא מחלוקת אם יכול לקיים המצוה בלי
 הגדה לבניו ממש / מביא השאלה אם יכול לקיים סיפור יצי"מ ע"י שליחות / מעיין אם מצוות 'והגדת לבנד' הוא
 מצוה שבטופו / מציע שהמצוה חל בנדר מצות ת"ת / מביא עוד הצעה ששייך בו שומע כעונה / מביא ההלכה
 למעשה / מבאר שענין סיפור יצי"מ הוא להשריש אמונה ויר"ש.

קכא אות למ"ד שאין צוארו ארוך כרבעי
 הרב אליהו הכהן שי גוטניק
 סופר ומגיה במעלבורן
 מביא המחלוקת בין אדה"ז והמשנ"ב בכתב צואר אות למ"ד כמו יו"ד אם פסול כדיעבד / מבאר הנפק"מ בתיקון
 האות ע"י גרידה / מביא תשובת השכה"ל בענין זה / מציע דרך לתקן אפי' לשיטת המשנ"ב.

קכה מעין ג' על כוס ראשון מד' כוסות
 הרב מיכאל שי גוראריה
 ראש בית מדרש בינה, סירני
 מביא מנימוקי א"ח בענין אם מפסיק בין הכוסות / מביא משר"ע אדה"ז ממג"א ומבאר הלכה בענין כהמ"ז על
 הכוס / מביא ממנהגת שלמה טעם על כ"ז וגם רא"י מכ"ק אדמו"ר.

קכו חלונות בבית הכנסת והבטה כלפי שמים
 הרב ניר הגוי שי גורביץ
 שליח של כ"ק אדמו"ר לגולד קוסט
 מביא מקור הדין לחלונות כבהכ"ס וכמה טעמים בדבר / מביא דינים המסתעפים מהטעמים השונות / מביא
 מחלוקת אם החלון צ"ל פתוח או סגור.

קפ בענין לימוד התורה לנשים

הרב ישראל שי גרינוואלד

חבר כולל בית התלמוד

מביא מדברי חז"ל שאוסרים לימוד תורה לנשים / מביא שיטת ר"מ להתיר נשים ללמוד תורה במקום שכוונתה לטוב / מבאר מה שמחזירים עכשיו ועל איזה יסוד ומה מותר ללמד אותן.

קפג דיבור בשבת אודות נסיעה באופן האסור בשבת

הרב יצחק שי דייטש

ק"ק ויצב אברהם, מעלבודן

מביא ג' פירושים בהיתר של בורגנים \ מפרש שלכן ההיתר אינו חל באופן כזה \ מביא כמה שיטות בהכנת היתר רמזיה \ פוסק שמותר ע"י היתר רמזיה.

קפה סוגי הסירכות ודינם לפי שיטת רבותינו

הרב שלום דובער שי דיקשטיין

ש"ב דק"ק ליובאוויטש, מעלבודן

מקדים בחשיבות דיני סירכות / מביא מחלוקת הב"י והרמ"א ודברי השמ"ח / מבאר שיטת נשיאי חב"ד אודות מיעוד ומשמוש סירכות / מבאר דעת נשיאי חב"ד אודות קליפות בסירכות. – הוספה: כדי להבהיר לקורא מפרש מושגים שונים.

קמה דין המשאיר כספו לצדקה ודין צוואה הנעשית בערכאות

הרב רפאל יצחק שי הרקס

דומ"צ בבית הוראה

מביא הגמ' בהעברת נכסים ושיטת אדר"ז בזה / שואל אודות הוראת פסק דין בצוואה כזו / מביא הגירסאות בתוכה 'כ"ר' / מביא שיטות אחרונים בשיעור 'דבר המספיק' / מביא השיטות כבן שאינו הגון ונתניה לצדקה / מדבר אודות שטר הנקרא "וויל".

קמז דין תיבת וקניא בכתובה

הרב רפאל יצחק שי הרקס

דומ"צ בבית הוראה

מבאר שהבטחה אינו מחייב בלי קנין ושמשמשים בקנין לכתובה / מביא מחלוקת אם הקנין מועיל בלי עדים / מסביר שיש להכשיר כשעשה קנין לאחר חתימת העדים / מביא כמה מנהגים בזמן עשיית הקנין / מקשה מהי הדין אם שכח לגמור הכתובה בשעת חתימת העדים / מביא כמה פוסקים על דבר זה / מסיים בכמה דינים ע"פ הג"ר.

קנה החיוב לאנשים לאכול בשר ולשתות יין בהגים ע"פ הרמב"ם

הרב רחמיאל עזרא שי טרביץ ס"ט

אברך ככולל מנחם ותלמיד לשעבר בישיבה גדולה

מביא החיוב ע"פ דברי הרמב"ם / מביא המקור מהגמ' / מוכיח מהגמ' שפוסקים כר"י / מקשה מה הוא מקור הרמב"ם שפוסק שהמצוה נתקיים גם בבשר / מתריץ ע"י הבאת מקור אחר בגמ' / מראה כ"ז בדברי הרמב"ם / מפרש למה אין למדים מהברייתא כפסחים / מפרש הברייתא / מסכם להלכה. – הוספה: פילפול בענין שמחת בשר מדאורייתא או מדרבנן.

בענין שירת הים קסה

הרב דניאל שי ישגור

כעמח"ס ברכת דניאל, זיכרון ליהודה ועוד

מקשה למה שירת הים היא חלק כ"כ עיקרי ביהדות / מתאר גודל ראיית אלקות שהיה לישראל בקרי"ס / מכאן ששירת הים מראה בדרגה נעלית כאמונה / מביא כמה עניינים במים כפ' בשלח / מכאן ע"פ מאהר"ל שאין מים אלא תורה.

ביאור בענין ויעקב הלך לדרכו עפ"י תורת רבינו קעב

הרב מנחם מענדל שי' ליפסקיער

שליח של כ"ק אדמו"ר לצא"ח מעלבורן

מקדים דבריו / מביא דברי כ"ק אדמו"ר בהמשך המאמרים דריש שנת תשל"ח / מקשר הרברים לסיפורו של עם ישראל / מכאן במילים של עבודה / מכאן השייכות לעבודת כל יום.

בענין בתר מעיקרא קעה

הרב יוסף חיים שי' לנצר

חבר כולל בית התלמוד

מביא דברי הגמ' סוגיית עגלה מושכת בקרון / מביא הקושיא מאי שנא קרון מדליל קשור ברגלו ותירוצים מהרשב"א והגמקו"י / מכאן ביאור אחר לרש"י כזה / מביא ביאור מהרא"ש למה חייב בצדקות, וקושיות הגר"ד ע"ז / מביא תירוצו שמחלק בין בתר מעיקרא אולי' ומנא תבירא תבר / מחלק יותר בין גדר העשי' דגברא, ובין העשי' כחפצא עצמו / מתרץ כזה קושיות רמב"ן על המ"ד מנא תבירא שבר / מכאן ע"פ דברי הגר"ד סברת הרא"ש בצדקות, ומביא יש"ש שמכאן הרא"ש בא"א / מביא טעם הרי"ף רשן ורגל פטורים ברה"ד, ונפ"מ בעין ארוך / מביא שני שיטות אם עין ארוך והתות צדקות דינם שוה והסברא לחלק מהיש"ש / מביא קושיות הקצוה"ח ותירוצו לא מוכן כ"כ / מביא מחלוקת בין התוס' ותלמידי הרשב"א איך להתאים ח"ג צדקות עם אולי' בתר מעיקרא / מקשה למה ד' מנמרא / מביא ביאור הגר"ד על קצוה"ח הנ"ל / מתרץ כזה הקושיות על הקצוה"ח ותלמידי הרשב"א / מכאן יסוד מחלוקת רש"י ונמקו"י בפי' הסוגיא דעגלה מושכת קרון / מחלק אם צריכים כנוקי שוד גופו ממש או רק כחו.

ברין עונה בינונית למפלת תוך מ' יום (ולכדיקה רפואית וניתוח) קפ

הרב שמואל משה שי' לשם

ר"מ בישיבה גדולה

מביא דעת החו"ד ואדה"ז ורוב האחרונים דראתה כאונס הוששת לעונה בינונית / מביא שיטת הסוכרים דה"ה להפלה תוך מ' יום / מכאן חילוק גדול ביניהם, דהאונס גורם ראיית האורח משא"כ הפלה שאינה ראיית האורח כלל / מכאן שחילוק זה תלוי בכל חקירות, הא' האם חיוב עו"ב יבא רק לאחר ראיית האורח הקודמת או אפי' לאחר תקופת העדר הרם בלי קדימת ראיית האורח, הב' האם הפלה נחשב ראיית האורח כיון שאינה טמאה לידה / מרייק ברכרי הראשונים דחיוב עו"ב הוא דוקא לאחר ראיית האורח הקודמת / מאריך שגדרת עו"ב משום הפלגה ומביא כמה יישובים להסתירה ברכרי אדה"ז סי' קפ"ט מס"ק מ"ב לס"ק מ"ג / מכאן שעיקר סיבת חשש ההפלגה הוא משום שמתמלא ועופצת לזמן הקבוע ומ"מ אין מונים אלא מראיית האורח דוקא / שכלל זה מוכן הטעם שלמעשה אין מונים עונה בינונית לכדיקה רפואית וניתוח / מכאן שהחוששים לעו"ב לאחר הפלה תוך מ' יום מגדירים את ההפלה כראיית האורח, וע"כ עיקר טעמם הוא משום שאינה טמאה לידה / מכאן שהגדרת ההפלה לא תלוי ברין טומאת לידה כלל / מביא קצת סיוע לכלל זה מדין עו"ב לרואה מחמת חימוד.

ביאור שיטת הרמב"ם בענין טומאת התהום קצג

ר' אהרן שי' מירלס

סידני

מביא השב שמעתא שמביא שיטת המהר"ט בענין מחזיקין מאיסור לאיסור והוכחה שלו מטומאת התהום

/ מביא מחלוקת אחרונים כשיש שני שמות להאיסורין / מביא השב שמעתתא שחולק על המהרי"ט ורא"י מהרמב"ם לזה / מקשה ומתריץ על למה הטומאה כאן אינו מטמא באהל / מביא שיטת הרמב"ם באיזה שלב ה"חזקת איסור" מסלק מהניזר / מפרש הרמב"ם לולי דברי השב שמעתתא / מביא מחלוקת בפירוש "דגלים לדבר" במשנה בניזר / מביא השב שמעתתא שמביא שיטת רש"י ושיטת הרמב"ם בענין טומאת התהום / מקשה על שיטת הרמב"ם בענין רוכא וחזקה רוכא עדיף / מביא שיטת התוס' כזה שהוא גוז'כ ומתריץ הרמב"ם עפ"ז / מביא השב שמעתתא שמבאר שכלל זה הוא ע"פ סברא / מביא הפל"י שמגדיר כלל זה.

ספירת העומר ליחיד – מצוה וברכה כדי להוציא מלבן של בייתוסין קצט

ר' דוד הלוי שי' סג

א' מאנ"ש כמעלבורן

מביא מחלוקת הבייתוסין ופרושים על זמן העומר / שואל על המקור לברכה על ספירה / מביא דברי התוס' כזה / מביא דברי רבי אפרים מבונא.

בענין עשרה נסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש רה

הרב שלמה שי' פאלאק

חבר כולל בית התלמוד

מביא דברי המנחת אליהו שהעשר מכות ועשרה נסים הם מתאימים / מביא המשך דברי המנה"א שמביא יסוד בן יהודע שמכל ה' נסים היה תועלת להקודש / מפרש האיך יש תועלת לישראל בכל מכה.

תפילה בציבור בימי הקודונה רט

הרב יוסף יצחק הכהן שי' פעלדמאן

שליח של כ"ק ארמ"ר לסידיני

מקדים בביאור חשיבות תפילה בציבור / מפרש הדין של פיקוח נפש בעניני רשות, בעניני מצוה ולהצלת נפשות ככלל ובפרט בשבת וביה"כ"פ / מביא חילוקים ושיעורים שונים באינו שכיח שאין חוששים להזיק / מפרש מהי הדין בימי קודונה.

בענין אי מצה צ"ל רכס, ומה דינו כאורח רטו

הרב מרדכי צבי שי' קראסניאנסקי

רב דק"ק אור חדש

מביא מחלוקת ראשונים בטעם פסול מצה גזולה ושיטת הרמב"ם כזה / מבאר שיטת הרמב"ם במהב"ע / מביא פסק האחרונים בנוגע למצה שאולה / מגדיר שייכותו של אורח להאוכל הניתן לו / מרמה לגדרה של מתנה / מביא שאומדן דעת המשא"ל כשעושים מצוה / מחלק בין מצה לשאר אוכל הניתן לאורח.

בענין כל דאלים גבר ריט

הרב מנחם מענדל שי' קמינצקי

א' מאנ"ש כמעלבורן

מביא שני שיטות בטעם דין כל דאלים גבר – הרא"ש והרשב"ם / מבאר הנפק"מ ביניהם / מביא הדין שהובא בשו"ע / מביא שיטות הש"ך ושטמ"ק ומל"מ כזה / מפרש שהרמב"ם סובר לכאורה כהרא"ש / מביא הדין של כל דאלים במקום מחלוקת הפוסקים / מקשה להרמב"ם / מחדש שיש שני דינים של כל דאלים.

ביסוד דינא דמסוכסכת רכה

הרב יהודה ליב שי' דאסקין

שו"ב דק"ק חב"ד מעלבורן

מביא הגמ' שמכשיר סכין מסוכסכת / מביא פירוש"י כזה / מביא פירוש הרמב"ם כזה / מביא שני פירושים בדברי הרמב"ם מארה"ז / מביא דברי השמלה חדשה בענין זה / מפרש שארה"ז חולק עליו.

בישול עכו"ם בכית אבות רכח
 הרב מיכאל ש' שטרן
 חבר כולל מנחם

מביא איסור ח'ל' כבישול עכו"ם וטעמם / שואל כיצד לנהוג בבית-אבות שאין מקפידים / מביא המחלוקת אם
 בישול עכו"ם מותר לחולה / מביא שיטות שונות כבישול עכו"ם ע"י עבר ושכיר של יהודי / מביא השיטה שמתיר
 בישול עכו"ם בתנור חשמלי / מביא המחלוקת מה יהיה הדין כשטעם התקנה אינו קיים.

רבינו הזקן מזכה הקהל באריכות ימים רלד
 הרב אריה דניאל ש' שכטר
 א' מאנ"ש במעלבורן

מביא הגמ' שאריכות ימים בא ע"י קדימת כהן / מביא דברי התוס' שם / מביא הדין כמו שנכתב בש"ע אודות
 בהמ"ז ומ"ש המג"א שקשור עם אריכות ימים / מביא מ"ש אדה"ז בשולחן שמביא אריכות ימים / מביא שאדה"ז
 כתב זאת גם בקדימה לר"י / מביא מקור לזה / מקשה דמג"ל שיש אריכות ימים גם בקדימה לר"י / מפרש שזהו
 לכאן מפני דרכי שלום / מבאר הביטוי אריכות ימים ע"י שיחות כ"ק אדמו"ר.

כמה הערות על מאמר ר"ה מי כמוכה של אדמו"ר מהר"ש רמ
 הרב יוסף דוב ש' שניאור
 משפיע בישיבה גדולה

מביא תוכן המאמר / מקשה מהי הריק מהת"י / מביא ב' ביאורים בפירוש הריק / מבאר תיווך ב' הביאורים /
 מביא ביאור יותר עמוק בהענין / מקשה על שינוי כ"ק אדמו"ר בביאור זה / מקדים בהחילוק בין דרגות באלקות
 / מתרץ עפ"ז.

שער התלמידים

ביאור מחלוקת ר"ת והבה"ג בענין כתיבת שמות בניטין רמז
 הת' השליח חיים שמואל ש' אדעליסט והת' השליח מנחם מענדל שיח'ר' הכהן פערלאוו
 שרוחים בישיבה גדולה

מביא מחלוקת הבה"ג ורבינו תם בכתיבת "זכר שום" / מקשה על שיטת ר"ת / מביא יסוד ביאור ר"ת / ע"ז
 מתרץ הקושיא.

דהיית לא תעשה מפני עשה כשאינו כשעה א' ממש רמט
 הת' השליח חיים שמואל ש' אדעליסט
 שליח בישיבה גדולה

מביא הוב' טעמים שרוחים לא תעשה רק כשהעשה הוא כשעה א' ממש / מפרש זה בנוגע לדין מכשירי מילה.

כיבוד אב ואם מפני א"ס המתייחד עמהם רנא
 הת' השליח דוד אליהו ש' איידעלמאן
 שליח בישיבה גדולה

מביא מהמבואר בחסידות שכיבוד אב ואם הוא מפני כבודם / מביא שיחה שמפרש טעם נוסף / מקשה ו'
 קושיות על ביאור השיחה / מתרץ הקושיות בר"א.

ביאור במאמר ביום עשתי עשר רנו
 הת' השליח מנחם מענדל ש' בלומינג
 שליח בישיבה גדולה

מביא ביאור כ"ק אדמו"ר בפיקחותם של ישראל / מקשה למה צריך להביא העמקות בזה / מביא ביאור א' על
 ענין הביטחון / מביא ביאור יותר עמוק / מתרץ הקושיא.

- רנט** **ביאור כמעלת עבודת הבינוני**
 הת' השליח מנחם מענדל שי' בלומינג
 שליח בישיבה גדולה
 מביא ומסביר המבואר כתנאי אודות מעלת הבינוני באתכפיא / מקשה למה כן / מתרץ על פי יסוד המבואר בהמשך באתי לגני.
- רסב** **בענין חיוב עלייה לרגל של בני חו"ל**
 הת' אלחנן שי' גאלדבערג
 תלמיד בישיבה גדולה
 מביא דברי הגמרא בענין שיירות בא"י מפני עלייה לרגל / מביא דברי התוס' בזה / מקשה מהרמב"ם שהשמיט בני חו"ל מהפטורים מעלייה לרגל / מתרץ לשיטת התוס' בפסחים ונשאר בצ"ע לשאר פוסקים.
- רסד** **בענין מילה לאחר הבראה ע"פ הרא"ש**
 הת' אהרן יוסף יהודה הכהן שי' גוטניק
 תלמיד בישיבה גדולה
 מביא הגמ' בענין יום הבראה כיום לידה / מפרש סכרת הגמ' ע"פ דברי הרא"ש.
- רסה** **בענין שיטות רש"י והרא"ש בחשש "שמא נאיז" ודין "כל המשנה"**
 הת' יוחנן שי' גראנער והת' הת' שניאור חיים שי' הכהן גוטניק
 תלמידים בישיבה גדולה
 מביא הגמרא בנוגע להחשש "שמא נאיז" / מביא מחלוקת בין רש"י ותוס' הרא"ש בזה / מקשה על מחלוקת זה / מביא גמרא לקמן בנוסח ומתירן עפ"ז / מביא ב' מקורות להתידון.
- רסז** **בענין שיטת רב נחמן אם עובר יכול למחות בחלוקת יתומים ע"י ב"ד**
 הת' יוחנן שי' גראנער
 תלמיד בישיבה גדולה
 מביא המחלוקת ביתומין שחלקו, אם יכולין למחות משהגדילו ודברי התוס' בזה / מפרש הגמרא כיכמות שתוס' מביא / מבאר ד' סיבות דאם העובר נמצא זכר אין כאן מחלוקת אם יכול למחות או לא.
- רסט** **בענין עדות שבטלה מקצתה כטלה כולה ונמצא א' מהן קרוב או פסול**
 הת' אלחנן שי' גרינבוים
 תלמיד בישיבה גדולה
 מביא הגמ' בניטין, ב"ק ומכות אודות עדות שבטלה מקצתה / מביא שיטות רוב המפרשים שמבארים הסתירה כאופן א' / מביא שיטת הצ"צ שמבאר כאופן אחר.
- רעב** **רש"י ותוס' לשיטתייהו במח' רבה ורבא**
 הת' השליח שניאור ולמן דוד שי' הירש
 שליח בישיבה גדולה
 מבאר יסוד פלוגתת רש"י ותוס' כשיטת רבה / מביא ג' ראיות לדבריו / מבאר שיטת התוס' כשיטת רבא / מבאר שיטת רש"י בדעת רבא.
- רעז** **שיטת התוספות והריטב"א בעניין "לדעתא לצעודה"**
 הת' השליח שלום דובער שי' ליבעראוו
 שליח בישיבה גדולה
 מביא פירוש הריטב"א בהחידוש של קידם אצל אשתו / מביא שדברי תוס' אינם מובנים ע"פ הריטב"א / מבאר החילוק בין תוס' להריטב"א.

ברכות הנהנין על מאכלות אסורות רעח

הת' נתן יעקב שי' ניימן

תלמיד בישיבה גדולה

מביא מחלוקת רמב"ם וראב"ד בברכות הנהנין על מאכלות אסורות \ מכאור הטעם לכל שיטה \ מביא פסק דין של אדרה"ז \ מביא פסק דין של הצ"צ \ מכאור ע"פ החילוק בין איסורי גברא לאיסורי חפצא.

שומע כעונה בברכת הנהנין רפא

הת' השליח אברהם שי' סארקין

שליח בישיבה גדולה

מביא שיטת המג"א דברא קביעות אינו מוציא אחרים בברכתו אפי' ברעב / מביא קושית הרשב"א דאמאי לא אמרינן שומע כעונה / מביא תירוץ המג"א לקושיא זו ע"פ דברי הירושלמי / מקשה ב' קושיות על תירוץ המג"א / מביא דברי הגמרא ב"ה שמחלק בין ברכת הנהנין לברכת המצות / מקשה כמה קושיות על דברי הגמרא / מתרץ כל הנ"ל ע"פ דברי שו"ע הרב.

כמה הערות בפרק השולח גט רפה

הת' השליח אברהם מרדכי הלוי שי' סילווערשטיין

שליח בישיבה גדולה

מביא דברי הגמ' אודות האומר "הרי הוא חרס" / מקשה למה אין מתרצים כדלעיל / מביא דברי הרמב"ם עם ביאור הכס"מ / מתרץ הקושיא / מביא דעת הר"ן החולק עליו ויקשה עליו.
מביא שיטת רש"י בדעתו לצעודה / מביא קושיית הרשב"א על רש"י וביאורו / מקשה על הרשב"א / מביא דברי הרמב"ם עם פ' הכס"מ אודות ביטול שליחות / מתרץ הקושיא.
נמביא מחלוקת רש"י ורשב"ם בדרך הפקעת קידושין / מביא ביאור ר' נחום / מקשה עליו.
מביא דברי תוס' / מביא קושיית הפנ"י על זה / מביא דברי הפנ"י בקידושין / מקשה על קושיית הפנ"י במסכתין.

צירופים, חילופים, גימטריאות בדרך כלל ופרט רצ

הת' השליח שניאור זלמן שי' ענגער

שליח בחדר לוי יצחק

מביא איך נאמרו עשה"ד בדרך כלל ופרט / מפרט ג' שלבים בכלל ופרט דעשה"ד / מביא איך נאמרו עשרה מאמרות בדרך כלל ופרט / מפרט ב' מהג' שלבים בכלל ופרט דעשרה מאמרות / מכאור כללות הענין של פירוש עשרה מאמרות להוות נבראים פרטיים / מכאור איך מוצאים גם את השלב השלישי בכלל ופרט דעשרה מאמרות.

שיטת הרמב"ם בענין ביטול החמץ בשישים לפני הפסח רצד

הת' השליח בנימין אריה ליב שי' פלאטקין

שליח בישיבת אהלי יוסף יצחק לויבאוויטש

מקשה מהי שיטת הרמב"ם בביטול חמץ בס' לפני פסח / מביא ב' שיטות בביטול לפני פסח וטעמם / מפרש שיטת הרמב"ם בד"א.

בענין ביטול קידושי שטר למפרע רצו

הת' השליח אברהם זיסקינד הכהן שי' פעלדמאן

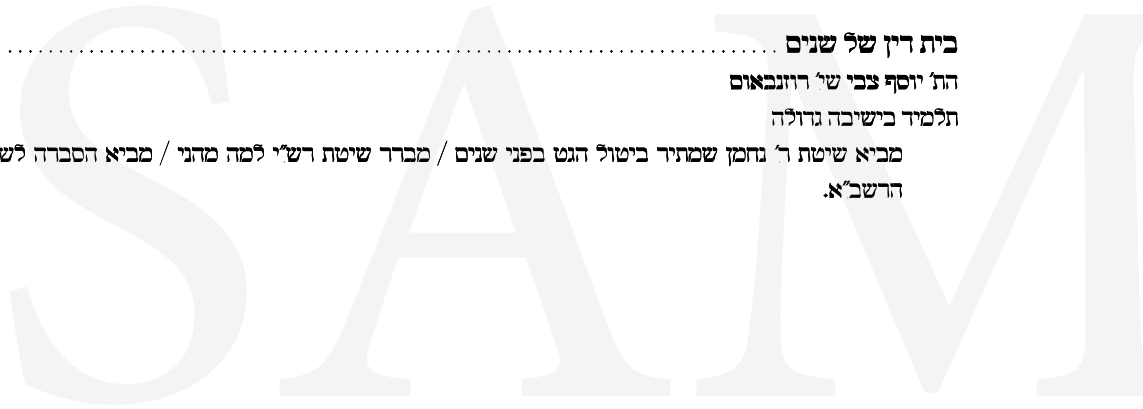
שליח בישיבה גדולה

מביא הסוגיא בניטין בענין עקירת קידושין למפרע / מקשה אמאי השמיט קידושי שטר / מכאור שיטת הראשונים ביסוד הסוגיא / מכאור דע"פ הראשונים יש לכלול קידושי שטר עם קידושי כסף / מכאור עוד סיבת השמטת קידושי שטר בסוגיא דגיטין.

ש הסדר בענייני שבת הגדול
הת' השליח מנחם מענדל הכהן שי' פערלאוו
שליח בישיבה גדולה
מביא הסדר של ענייני שבת המוכא בהרגה של פסח והסדר בשו"ע ארה"ז / מפרש טעם השינוי.

שא **כ' אופנים בדירה בתחתונים**
הת' השליח מנחם מענדל שי' קרעמער
שליח בישיבה גדולה
מחלק בין קודם חטא עה"ד ולאחריו כאופן ההתהוות / מחלק עפ"ז כמהות העולם קודם החטא לאחריו אם
בהכשרתו להיות דירה / מקשר כ' אופנים אלו לב' התקופות קודם חטא עה"ד ולאחריו / מכאר פעולת החטא-
ירידה צורך עלי' / מכאר שב' אופנים בדירה בתחתונים הם ע"ד החילוק בין צדיקים לבע"ת / מכאר הב' שליחים
בעשיית הדירה היום-ההתחדשות והגילוי.

שו **בית דין של שנים**
הת' יוסף צבי שי' רזונבאום
תלמיד בישיבה גדולה
מביא שיטת ר' נחמן שמתיר ביטול הגט בפני שנים / מברר שיטת רש"י למה מהני / מביא הסברה לשיטת
הרשב"א.

שער

דבר מלכות

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זל"ע

דבר מלכות

מקשה למה מצות הקהל ומצות כתיבת ס"ת הם המצוות האחרונות שבתורה \ דוחה התירוף שהקהל צריך ספר תורה שלמה \ מבאר ע"ד הפשט שמצוות הקהל הוא חלק עיקרי מישוב א"י \ מביא דברי הרמב"ם אודות הקהל שדומה למ"ת \ מפרש עפ"ז שהקהל וכתיבת ס"ת נוגעים רק לאחרי שיצאו בני"י ממקום מ"ת \ מבאר שצריכים ב' מצוות לזכור מ"ת בלימוד התורה וקיום המצוות \ מבאר עוד חילוק ביניהם בחיוב הרבים והיחיד \ מבאר שצריכים דוקא זכירה ע"י מעשה בפר"מ \ מורה כיצד לקיים הקהל בזמן הזה

א.

בפרשתנו נתפרשו שתי מצות עשה האחרונות¹ שבתורה – מצות הקהל ("מקץ שבוע שנים גו' בבוא כל ישראל גו' הקהל את העם גו'")² ומצות כתיבת ספר תורה ("ועתה כתבו לכם גו'")³.

וע"פ הידוע⁴ ש"סדר בתורה – תורה הוא", צריך לומר, שזה ששתי מצות אלו לא נאמרו עד סמוך ל(יום) מיתת משה, הוא בדיוק ו"תורה הוא" – ולכאורה ענין זה דורש ביאור: מדוע המתין הכתוב עם ב' מצוות אלו עד סיום התורה?⁵

והנה ע"ד הפשט שאלה זו היא רק בנוגע למצות הקהל – כי בפשוטו של מקרא, לא איירי הכתוב "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" בכתיבת ספר תורה אלא קאי על שירת האזינו⁶; ושירה זו שייכת לסוף ימי משה דוקא, כדברי ה"ה" הנ"ך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה גו' וחרה אפי גו' ועתה כתבו לכם את השירה הזאת גו' למען תהי'. . לעד גו' כי אביאנו אל האדמה גו' והי' כי תמצאן גו' וענתה השירה הזאת לפניו לעד גו' – הרי שכל (תוכן) שירת האזינו הוא – שתהי' "לעד" לבני ישראל כאשר יעברו את הירדן.

1. לדעת הרמב"ם, החינוך וכו' – שלא מנו ברכת התורה (מהפסוק האזינו לב, ג) במנין המצות (משא"כ בנוגע למל"ת, שהרמב"ם במנין המצות (מל"ת) קצד. וראה סהמ"צ שם. ס' הירד הל' מאכלות אסורות פי"א ה"א) למד איסור יין נסך מהפסוק דפ' האזינו (לב, לח). אבל ראה נ"כ הרמב"ם לסהמ"צ וס' היד שם).
2. לא, י ואילך. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע טז. חינוך מצוה תריב.
3. לא, יט. סהמ"צ שם מצוה יח. חינוך מצוה תריג.
4. פתגם כ"ק מו"ח ארמו"ר (לקו"ד ח"א ה, א. ח"ד תשמו, *). וראה של"ה חלק תושבע"פ (כלל לשונות בתחלתו). ועוד. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 629 בהערה. וש"נ.
5. ושם, בנוגע למצות פר"ד שהיא מצוה ראשונה שבתורה (וראה גם ס' השיחות תש"א ע' 46). וראה בארוכה לקו"ש חכ"ד ע' 59 ואילך, בזה שקדוש החדש הוא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל (ועיי"ש בנוגע ללשון הרמב"ם במנין המצות בריש ס' היד בתחלתו "מצוה ראשונה ממצות עשה לידע כו'"); לקו"ש חכ"ח ע' 174 ואילך – בזה שמצות נחלות היא מ"ע האחרונה במנין המצות דהרמב"ם.
6. ולהעיר מהפי' הב' ברש"י ריש פרשתנו (לא, ב ד"ה אנכי), דמשה אמר אז שלא אוכל עוד לצאת ולבוא כדברי תורה כו'.
7. כפרש"י על הפסוק. אבל ברלב"ג עה"ת שהכוונה ל"כל דברי התורה בכללם וגם השירה עמהם". ע"ש.
8. לא, טז ואילך.

אמנם בנוגע למצות הקהל, אף שגם קיום מצוה זו הוא רק בבית המקדש⁸, הרי אין טעם, לכאורה, שתאמר לבני דוקא בסמיכות ממש להסתלקותו של משה רבינו – שהרי כו"כ מצות נצטוו ישראל, ובפרט במשנה תורה⁹, שקיומן הוא רק בארץ ישראל לאחר שיעברו את הירדן ובביהמ"ק וכיו"ב.

ומכיון שזמנה של מצוה זו הוא "מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה", מקומה הוא לכאורה בהמשך למצות שמיטה (בפ' בהר או עכ"פ בפ' ראה¹⁰).

לכאורה אפשר לתרץ, שבמצות הקהל נאמר "תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל", שהמלך קורא "מתחלת אלה הדברים"¹¹, ומכיון ש"התורה הזאת" לא נגמרה כתיבתה עד סמוך למיתת משה¹², לכן אין מקום לצוות ע"ד מצות הקהל עד אז.

אבל זהו תירוץ דחוק, כי ענין זה (איזו פרשיות נקראות על ידי המלך) הוא רק פרט אחד ממצוה זו, וקשה לומר ש(רק) בשביל זה תתעכב אמירת מצוה זו לישראל עד לאחר אמירת שאר כל מצוות התורה¹³.

ב.

ויש לבאר זה (ע"ד הפשט):

ע"פ פשוטו של מקרא, מצות הקהל היא חלק מדברי משה ליהושע, בהמשך לדבריו אליו ע"ד הכניסה לארץ – "כי¹⁴ אתה תבוא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע גו", שבהמשך לזה ציווה אותו ע"ד מצות הקהל – "תקרא¹⁵ את התורה הזאת גו' הקהל את העם גו'".

כלומר, בתוך דברי הצוואה ליהושע אודות כיבוש וישוב הארץ כו', וזו ע"ד קיום התומ"צ כשיעברו את הירדן, שדוקא עי"ז יהי לבני קיום בארץ, ובהמשך לזה באה מצות הקהל, שכדי שישראל יתקיימו בארץ כו', צריך יהושע¹⁶ (וכן המלכים¹⁷ שלאחריו) לקרות את התורה

8. כמש"נ (לא, יא) בבוא כל ישראל לראות את פני ה"א במקום אשר יבחר. וראה לקמן הערה 16.

9. ראה רמב"ן עה"ת בהקדמתו לספר דברים. וראה שו"ת הרדב"ז ח"ו ב"א קמג.

10. או בפ' תבוא, ששם נאמרו כו"כ מצות, משא"כ לאח"ז (פ' נצבים ואילך) "כינסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית" (רש"י ר"פ נצבים), ולא ציווה עוד במצות (מלבד הנ"ל בפנים).

11. לא, יא. פרש"י שם.

12. ראה פרש"י שם, ט.

13. ועוד ועיקר: מצינו כמה מצות כיו"ב, ולדוגמא – הצייוו ע"ד ס"ת של המלך "וכתב לו את משנה התורה הזאת" נאמר בפ' שופטים (יז, יח), שגם בפשט"מ מצותו לכתוב כל התורה כולה (ראה פרש"י שם) – והרי זה נאמר ונכתב בתורה לפני גמר כתיבת כל התורה כולה.

14. לא, ז ואילך.

15. ראה חזקוני עה"פ: ליהושע הי' מצוה ולכך הי' קורא אותה המלך.

16. ואת"ל ש"בבוא כל ישראל לראות גו' במקום אשר יבחר" (לא, יא) קאי גם על משכן שילה ולא רק ביהמ"ק שבירושלים (ראה לקו"ש ח"ט ע' 323 הערה 18. רש"י) – ויהושע מת שנים רבות לאחר חלוקת הארץ (בשנת ב"א תקטז (סדר הדורות ב"א תקטז) היינו כשלש עשרה שנה בערך אחרי י"ד שנה דכיבוש וחילוק (ראה סדר עולם ספי"א)) נתקיימה מצות הקהל (כולל קריאת הפרשיות כו') בפועל ע"י יהושע במשכן שילה.

17. וי"ל שגם מטעם זה כתב רש"י (שם, יא) המלך הי' קורא, כי כיבוש הארץ הוא ע"י המלך דוקא, כמובן בפשטות.

וראה בארוכה לקו"ש שם ע' 323 ואילך (בביאור פרש"י זה). רש"י.

הזאת באזני העם, "למען¹⁸ ישמעו. ילמדו גו' וכניהם גו' ישמעו ולמדו ליראה את ה"א כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה".

ומתורץ בפשטות מדוע נאמר זה רק כאן, כי מצוה זו נאמרה בסגנון (והיא כעין) צוואה וצייווי ליהושע, באופן הנהגתו בכניסתו לארץ.

ולכן לא נאמרה מצוה זו בהמשך למצות שמיטה, שאז היא פרט במצות שמיטה בהר סיני בתחילת הארבעים שנה, אלא נאמרה כאן להדגיש ענינה – צוואה והוראה בהנהגה הרצויה של בני ישראל לאחר התיישבותם בארץ ישראל.

ואין להקשות שגם מצות שמיטה ענינה שעל ידה יתקיימו ישראל בארץ, וכמודגש בהתוכחה שבעון שמיטה גלו ישראל מארצם¹⁹ –

כי חלוקה וביטול מצות שמיטה ממצות הקהל: מצות שמיטה היא מצוה פרטית, מצות היחיד שכ"א צריך לקיים בשדה שלו, וגם את"ל שהיא (גם) מצות הציבור, הרי סו"ס מצות שמיטה היא רק מצוה פרטית שמקיימים בארץ;

משא"כ מצות הקהל שהיא מצוה כללית ביותר – "ולמדו ליראה גו' (ועד) כל הימים גו'", היינו שהיא מביאה לקיום כל המצות וכל הימים, והיא תלוי' במלך הכובש את הארץ, ע"ד כיבוש יהושע.

ג.

והנה כ"ז הוא ע"פ פשוטו של מקרא, אשר (א) הכתוב "ועתה כתבו גו'" אינו מדבר במצות כתיבת ספר תורה כ"א בכתיבת שירת האזינו, (ב) מצות הקהל באה בהמשך לדברי הצוואה ליהושע אודות ביאת וכיבוש הארץ כו'.

אמנם ע"ד ההלכה צריך ביאור בנוגע למצות כתיבת ס"ת (שהרי מפסוק "ועתה כתבו לכם גו'" ילפינן מצות כתיבת ספר תורה, כנ"ל), וגם בנוגע למצות הקהל אין התירוץ הנ"ל (שהיא דברי צוואה ליהושע) מספיק, ובפרט לפי הדיעות שמצות הקהל אינה מצות המלך דוקא²⁰.

ויש לומר בזה בהקדם דברי הרמב"ם²¹ בנוגע למצות הקהל "חייבין²² להכין לכם ולהקשיב

18. לא, יביג.

19. בחוקותי כו, לדלה ופרש"י שם.

20. כי אף שקריאת הפרשיות היא ע"י המלך, כמפורש במשנה (סוטה מא, א. וראה רש"י שם ד"ה שנאמר) – אינו מוכרח שמצות הקהל היא מצוה המלך, ואדרבה, מלשון הרמב"ם (הל' חגיגה פ"ג ה"א) "מ"ע להקהיל כל ישראל" (סתם), ולא כתב שהחייב הוא "על המלך להקהיל" וכיו"ב) משמע דלא הוי מצות המלך. וגם בנוגע לקריאת הפרשיות, הרי מזה שהרמב"ם לא הזכיר הא דמלך קורא תיכף בתחילת הפרק כשמגדיר עצם המצוה (כ"א בהלכה ג שם), משמע קצת שאי"ז מעצם גדר המצוה (ואפ"ל הווי מפני **כבוד המלך** וכיו"ב). וברלב"ג כאן (בהתועלת הי"ג) "המלך או הכה"ג או הנשיא שבישראל". ועד"ז באברבנאל "יקרא הגדול שבעם שהוא המלך או השופט". וראה לשונו לפנ"ז הובא לקמן הערה 34. וכ"כ במנ"ח שם מ"ע תריב (ועוד) ע"ד ההלכה. וראה בכ"ז אנציקלופדי' תלמודית ערך הקהל. **וש"ג**. לקו"ש ח"ט שם וע' 367. **וש"ג**. ועוד.

21. הל' חגיגה פ"ג ה"ד.

22. לפנינו התחלת ההלכה היא "וגרים שאינן מכירין", וכבר העירו (אנציקלופדי' תלמודית שם ע' תמו) שבדפוס רומי ר"מ וקושטא רסט נראה שאין כאן התחלת ההלכה, ולפ"ז תיבות "וגרים שאינן מכירין" שייכות להתיבות בסוף הלכה

אזנם לשמוע כאימה ויראה וגילה ברעדה²³ כיום שניתנה בו בסיני אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה ומי שאינו יכול לשמוע מכויין לכו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל".

ועפ"ז מובן הטעם שנאמרה המצוה בסוף ארבעים שנה סמוך ולפני כניסתם לארץ, ולא ביחד עם שאר מצוות התורה (התלויות בארץ) – כי שאני מצוה זו בגדרה משאר מצוות התלויות בארץ: בשאר מצוות אלו, התנאי בהם דכניסה לארץ הוא רק תנאי במקום וזמן חיובן (שאינן חייבים בהם במדבר כ"א בכניסתם לארץ וכו'); משא"כ מצוות הקהל, הרי זה שחיובה הוא בארץ דוקא, הוא חלק מעצם המצוה, דכאשר יוצאים בני"י ממדבר סיני – המקום שבו קבלו את התורה מפי הגבורה למקום אחר ושונה בתכלית; וכן עוברים מנשיאות משה (שקבל התורה מפי הגבורה) לנשיאות יהושע – צריך להיות אצלם (מזמן לזמן) מעין המעמד שניתנה בו בסיני "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך", לחזקם ולזרזם במצוות התורה.

ועפ"ז י"ל (מעין זה) גם במצוות כתיבת ס"ת, שמפורש בה²⁴ "כתבו – מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני", והובא להלכה ברמב"ם²⁵ במצוות כתיבת ס"ת. כי זהו (תוכן) מצוות כתיבת ס"ת בשלימותה, שגם אלו שלא היו בגופם בהר סיני בעת קבלת התורה, יהי' אצלם מעין קבלת התורה. ולכן נאמרה מצוה זו בסמיכות ליציאתם מן המדבר ומנשיאות משה.

ד.

ויש לבאר הטעם שישנם שתי מצוות כדי שיהי' תמיד מעין קבלת התורה בסיני:

במ"ת בהר סיני היו (בכללות) שני דברים: א) קבלת התורה בענינה (לימודה), ב) קבלת מצוות²⁶.

ויש לומר, ששתי המצוות הנ"ל הן כנגד שני ענינים אלו: מצוות הקהל ענינה – קבלת מצוות התורה, ומצוות כתיבת ספר תורה – היא (בעיקר) בשביל לימוד התורה²⁷.

וכמפורש בכתוב שתוכן מצוות הקהל הוא "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' כל הימים גו'" – היינו שעיקר ההדגשה היא על יראת ה' המביאה לידי עשיית המצוות;

שלפנ"ז "אע"פ שיש שם לועזות".

23. צריך בירור בגירסת "באימה כו' ברעדה" – שלכאורה המקור בכרכות (כב, א) – אבל שם בכמה שינויים. וראה הלשון "באימה וביראה כו'" ברמב"ם – הל' תפלה פ"ה ה"ד (כעבד לפני רבו בתפלה); שם פי"ב הי"א (במתרגם התורה); סוף הל' ס"ת (ביושב לפני ס"ת); הל' סנהדרין פ"ג ה"ז (ישיבת הדיינים).

וראה לקר"ש חכ"ה ע' 71 הערה 14 ובשוה"ג שם.

24. מנחות ל, א.

25. הל' תפילין מזוזה וס"ת רפ"ז (ה"ה כאילו קיבלה מהר סיני). וכ"ה בסהמ"צ וחינוך שבהערה 3.

26. וי"ל שכנגד זה אמרו ישראל וקבלו "נעשה ונשמע" – ראה לקר"ש חכ"א ס"ע 142 ואילך.

27. ועד שלדעת כמה פוסקים האידנא ה"ז ע"י ספרי תושבע"פ וכו' – ראה לקמן בפנים.

משא"כ מצות כתיבת ס"ת תוכנה הוא "ועתה כתבו גו' ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם", שתכלית הכתיבה היא – הלימוד²⁸.

וחילוק זה בין שתי מצות אלו – מצינו גם בהלכה, ועד שיש מזה נפק"מ למעשה:

במצות וענין הקהל כתב הרמב"ם²⁹ "מ"ע להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף כו' ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת", והיינו שכל המעמד הגדול והקדוש הזה אינו (כ"כ) בשביל לימוד התורה (לימוד פרשיות אלו), אלא בשביל החיזוק והזירוז בקיום המצות.

וי"ל שזהו הטעם למ"ש הרמב"ם בהמשך הענין, שהכל (גם אלו שאינם מכירים כו') "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה. . . אפילו חכמים גדולים שיווד-עים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה כו' ומי שאינו יכול לשמוע כו' שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת כו' מפי הגבורה שומעה" – כי אין התכלית – הלימוד, אלא קבלת עול מצות.

וגם זה שמצות כתיבת ס"ת תכליתה הלימוד – נוגע לדינא, וכמ"ש הרא"ש³⁰ דמצות כתיבת ס"ת שעל כל אחד ואחד היתה "בדורות הראשונים שהיו כותבים ס"ת ולומדין בו, אבל האידנא שכותבין ס"ת ומניחין אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים מצוה עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושי' להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם וע"י הגמרא והפי' ידע פי' המצות והדינים על בוריים לכן הם הם הספרים שאדם מצוה לכתבם"³¹.

ה.

עפ"ז יובן עוד חילוק בין שתי מצות אלו – שמצות כתיבת ס"ת היא מצות היחיד, בלשון הרמב"ם³² "מצות עשה על כל איש ואיש³³ מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו", ואילו מצות הקהל שייכת לציבור כולו³⁴, זהו תוכן המצוה – "הקהל את העם".

ויש לבאר חילוק זה בהתאם למשנת"ל, שמצות כתיבת ס"ת מטרתה לימוד התורה, ומצות הקהל – קבלת עול מצות:

28. וראה חינוך מצוה תריג.

29. הל' חגיגה רפ"ג.

30. הלכות קטנות ריש הל' ספר תורה. וראה גם חינוך שם. ועוד.

31. וכן נפסק בטור ושו"ע יו"ד סי' ער ס"ב. וראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 18 ואילך. ע"ש.

32. הל' ס"ת רפ"ז.

33. כ"ה ברמב"ם*. וראה כלי חמדה פרשתנו עה"פ (אות ד) דכפל הלשון "כל איש ואיש" (ודלא כבריש הל' שקלים "כל איש") בא למעט שלא נימא דהיא מצות הציבור, ובא למעט דגם בשותפות אינו מקיים המצוה דכתיבת ס"ת – (ו ראה פתחי תשובה שם ר"ס ער).

* הועתק בסמ"ג מ"ע כד. אבל בשו"ע שם ר"ס ער "כל איש". ובטור שם "כל אדם". ואכ"מ.

34. כי גם להדיעות שהיא מצות המלך לקרות – ראה יראים סרפ"ט (ובהשלם – רסו), חינוך שם – ה"ה שייכת לציבור כולו שכולם יבואו לשמוע (ראה יראים סר"צ (בהשלם – תלג)). ופשיטא לפי פשטות לשון הרמב"ם "מ"ע להקהיל

לימוד התורה אינו שווה אצל כל ישראל, דנוסף על החילוק באופן קיום מצוה זו – דישי שיוצא י"ח רק ע"י לימוד באופן ד"והגית בה יומם ולילה" כפשוטו, ויש שיוצא י"ח בפסוק אחד שחרית ופסוק אחד ערבית (כמבואר בהלכות ת"ת³⁵), הרי גם בהשגת התורה חלוקים זמ"ז, שכל אחד מבין לפי ערכו כו' – ולכן מצות כתיבת ס"ת, השייכת ללימוד והשגת התורה, היא מצוה על כל יחיד ויחיד בפ"ע;

משא"כ בנוגע לעשיית המצות הרי "תורה אחת ומשפט אחד לכולנו בקיום כל התורה ומצות בכחי" מעשה³⁶; וכן בענין קבלת עול מצות – היראה המביאה לידי עשיית המצות ("ויראו גו' ושמרו לעשות גו'") – דקבלת עול מלכות שמים היא למעלה מהתחלקות והיא שווה לכל נפש – ולכן, גם מצות הקהל, שענינה לעורר את ישראל ליראת השם ושמירת המצות, היא חובת הציבור, הכולל את כל עם ישראל בשווה.

ומצינו שני ענינים אלה במ"ת גופא – שכללות מעמד הר סיני הי' לכל ישראל כאחד, בבת אחת דוקא, ל' יחיד³⁷ (ואחז"ל³⁸ ד"אילו היו ישראלים חסרים אפילו אדם אחד" לא היו זוכים למ"ת), ולאידך ארוז³⁹ שאחד מהטעמים שעשה"ד נאמרו בלשון יחיד – הוא משום שנאמרו לכל יחיד ויחיד בפ"ע.

ויש לומר, ששני ענינים אלו באופן נתינת התורה הם בהתאם לשני הענינים שניתנו במ"ת: נתינת התורה ומצות לישראל באופן השווה לכל – ומצד זה הרי מתן תורה הוא כולל פרטי כלל ישראל כמצויאות אחת; משא"כ לימוד התורה שניתן במ"ת, הוא בכאו"א לפי ערכו.

ו.

והנה הטעם והצורך לכך שמזמן לזמן (בכל שבע שנים⁴⁰) צריכים לחיות מחדש (איבערלעבן) את מעמד הר סיני בהקהל, וכן זה שכל אחד חייב לכתוב ס"ת שיהי' "כאילו קבלו מהר סיני" – אף שכל הנשמות היו בעת מ"ת⁴¹ כמ"ש⁴² "את אשר ישנו פה . . . ואת אשר איננו פה", וגם נצטוונו "רק" ⁴³ השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן

כו" (ועד"ז בעוד ראשונים).

ולהעיר מתיב"ע פרשתנו לא, יא: תיקון ית אורייתא. שם, יב: כנושו ית עמא. וראה אברבנאל: ומאשר אמר שיקרא את התורה הזאת ידענו שהיתה המצוה מוטלת על כל ישראל כו'. . . כי גם הכתוב אמר נגד כל ישראל מכלל שהי' קורא אחד ויהי' נגד כל ישראל. . . וראוי שיהי' הראש והגדול אשר בעם שהוא המלך לפי שהמלך. . . הוא נפש כללית לעם ובהיותו הוא הקורא הי' כל ישראל קורא.

וראה בפרטיות בהנסמן בהערה 20.

35. ראה הל' ת"ת לארדה"ז פ"ג ה"דה. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"א.

36. לשון התניא רפמ"ד.

37. ראה זח"ג פד, ב. מדרש לק"ט יתרו כ, ב.

38. ראה דב"ר פ"ז, ח. וראה גם מכילתא יתרו יט, א.

39. ראה פסיקתא דר"כ פ' יב. פסיקתא רבתי פכ"א. תנחומא באבער יתרו יז. רמב"ן עה"ת יתרו כ, ב.

40. ראה אברבנאל כאן הטעם ש"לא היתה בכל שנה ושנה וגם מדי חדש בחדשו".

41. ראה פרקי דר"א פמ"א. שמו"ר פכ"ח, ו. תנחומא יתרו יא. וראה גם שבת קמו, א (ובחדא"ג מהרש"א שם).

42. נצבים כט, יד.

43. ואתחנן ד, טיוד.

יסורו מלכבך כל ימי חייך והודעתם לכניך ולכני בניך יום אשר עמדת לפני ה"א בחורב" 44 – הוא משום שעיקר החידוש דמעמד הר סיני ומ"ת הי' לא בלימוד התורה ושמיעת מצוות ה', ובפרט שזה הי' גם קודם מ"ת אצל האבות כו', אלא החידוש הוא שאז הי' זה באופן של ראי', כמ"ש "וכל" 45 העם רואים את הקולות גו' אתם" 46 ראייתם גו'", "הראנו" 47 ה"א את כבודו גו'", וזה הי' "בעבור (שעי"ז דוקא באים להשלימות אשר) תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" 48. וכידוע 49 דאינה דומה שמיעה לראי' 50, דשמיעה היא מרחוק (ולכן ביכולתה לתפוס רק דבר רוחני כמו קול וכו' ג, ונתפס רק בשמיעה – הבנה והשגה, רוחניות האדם), משא"כ ראי' היא מקרוב (ולכן ראי' תופסת בדבר גשמי, וגם פועלת על גשמיות גופו עד שהדבר הנראה מתאמת אצל הרואה), וכן הי' במ"ת, ש"כל העם רואים את הקולות" – רואים את הנשמע" 51, ולכן נתאמת אצל כאו"א מישראל ש"אנכי ה"א" וכו'.

וי"ל שזהו הטעם שבכדי שהדור שלאחרי דור מ"ת והדורות הבאים "יראו את ה"א ושמו לעשות את כל דברי התורה הזאת" – אינה מספיקה זכירת מעמד הר סיני – שזוכר דבר שהי' בעבר, שאז האדם הוא בריחוק מהדבר; אלא צ"ל ענין מיוחד, מצות הקהל, שכל ישראל, אנשים נשים וטף, נקהלים יחד כמו במעמד הר סיני "ויראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל".

וכן הוא במצות כתיבת ס"ת, שדוקא כאשר כותבו בעצמו, שפועל בעצמו ובמעשה שלו, אזי הוי "כאילו קבלו מהר סיני", ע"ד הראי' דמ"ת (שגם) הגוף הגשמי של האדם – הי' באימה וביראה וברתת ובזיעה" 52.

ז.

אע"פ שבזמן הזה, שאין ביהמ"ק אין מצות הקהל כפשוטה, הרי מובן, שכשם שהוא בכל הדברים התלויים במקדש (קרבנות וכו') – שברוחניות ישנם גם עתה, וכמחז"ל 53 תפלה במקום קרבנות תקנום, ישנו מעין זה 54 במצות הקהל" 55.

44. ומנאה הרמב"ן בהוספותיו לספר המצות להרמב"ם מל"ת ב.

45. יתרו כ, טו.

46. שם, יט.

47. ואתחנן ה, כא.

48. יתרו שם, יז.

49. ראה אוה"ת ואתחנן ע' סב ואילך. סה"מ תרס"ג ע' יג ואילך. סה"מ תש"ט ע' מה ואילך. לקו"ש ח"ו ע' 121 ואילך.

50. מכילתא יתרו יט, ט. וראה גם ר"ה כו, א.

51. פרש"י יתרו שם, טו ממכילתא שם.

52. ברכות כב, א.

53. ברכות כו, אב. טושר"ע (ודאדה"ז) או"ח סצ"ח (ס"ד).

54. ראה לקמן ע' 215. סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 17 ואילך, ע' 163 הערה 89.

55. להעיר מאברכנאל: מכאן נשאר המנהג בימינו שביום השמיני חג העצרת האחרון נקראים יום שמחת תורה שבו ביום אנו משלימים את התורה עומד הגדול שבקהל ומסיים אותה והוא בעצמו קורא מבלי תורגמן פרשת וזאת הברכה לדמיון מעשה המלך בזמן האלקי ההוא.

שע"י ההוספה וחזוק בהתעוררות זו שכאו"א עושה – ע"י שמקהיל אנשים נשים וטף השייכים אליו, ומעוררם ע"ד לימוד התורה וקיום המצות, ובכלל – "ליראה את ה"א", הרי זה פועל בהנקהלים – "נזכרים ונעשים" – ליראה כל הימים כאילו עתה נצטווה בה מפי הגבורה בתוקף הראי' דמ"ת,

ועד שזה ממהר ומזרז קיום היעוד ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים ולירושלים בית מקדשך ביהמ"ק השלישי, בביאת "המלך המשיח" שיקרא בו את התורה הזאת, בגאולה האמיתית והשלימה, ובמהרה בימינו ממש.

משיחת ש"פ נצו"י תשל"ג מתוך לקו"ש חל"ד ע' 187 ואילך

PLE

שער

עפנת פענח

הגאון ר' יוסף ראזין זצ"ל מרוגאנצ'וב

בעריכת

הרה"ג הרב יוסף יצחק יהושע שי' העכט

רשון הצפנת פענח

ויכתב משה את התורה הזאת וגו'. הנה משה כתב ס"ת לכל שבט אך יש בזה מחלוקת אם כתב עברי או אשורית, עיין סנהדרין דף כ"א, וזבחים דף ס"ב, אך מ"מ ס"ת שנכתבה בסיני וס"ת של מלך צריך דוקא כתב אשורי, וכן כתבה משה והך דכאן הי' נגזו בארון וממנה כותבין של מלך, עיין תוספתא סנהדרין ורש"י ב"ב דף י"ד ע"ב ותוספות בעמו' א' ועיין יומא דף ס"ח ע"ב ע"ש ושם הוה כתוב גם הטעמים, כבר כתבתי דכאן הוה גם הטעמים כתובים בתורה, וכן נקודות וכל המסורה, וזה הוה ג"כ כתוב בכתב אשורי ולשון הקודש, ובשעת הקהל אז המלך קורא מס"ת שלו שמגיהין אותה מזה התורה, וזה ר"ל רש"י בבא בתרא דף י"ד ע"ב ע"ש, ועמ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' ס"ת ע"ש.

(צפע"נ עה"ת, וילך לא, ט)

ויתנה אל הלוי בני לוי. באמת יש נ"מ גבי ס"ת שכתב משה רבינו והניחו בארון, ובין שאר י"ב ס"ת שנתנם מרע"ה לשבטים, דס"ת שהניח בארון שם היה כתוב כל התורה כולה בכתב אשורי ולה"ק והטעמים והנקודות, וכן בנקודה של שם בן ד' אשר זה נקרא שם המפורש לשיטת רבינו, ולכך מבואר דנתנה להלויים, משום דאצלם הוה שיר שלהם עבודה, וקיי"ל דעיקר שירה בפה, וזה הוה הטעמים, עי' רש"י ערכין דף י"א גבי משה ידבר דאז היה מצווה על שירה לפי שמשה רבינו לוי היה והיה משורר, ושירה הוה עבודה, רק שמכ"מ משה רבינו למד זה גם לכל ישראל בעל פה, וכמבואר בנדרים דף ל"ה ע"א ע"ש ברא"ש כתבן שלך, דזה עיקר הפלפול, וזה ר"ל הך דפסחים דף קי"ט גבי טעמי תורה, וזה ר"ל הך דעירובין דף כ"א ע"ב דאגמרה כו' ודף נ"ה ע"ב במה דאמר שם שימה בפיהם, ועי' מנחות דף נ"ט ע"ב דזה הוה דבר מועט, וזה ר"ל המכילתא בפ' יתרו דבנעימה שהיה משה שומע בו היה משמיע וכו', עכ"פ בס"ת שהיה גנוזה בארון הקודש שם היה כתוב כל זה, וממנו הי' נכתב ס"ת של המלכים שהי' מונחת בבית גנזיו כמבואר בסנהדרין דף כ"א, עד שנבנה המקדש ששוב לא היו יכולים ליכנס לשם דהיה בבית קה"ק, עי' מש"כ התוס' בבא בתרא דף י"ד, ושוב אח"כ הי' המלך כותב ס"ת שלו מאת ס"ת של המלך הקודם, והס"ת של מלך הקודם היתה נגזת בב"ד כמבואר בתוספתא פ"ד דסנהדרין, וזה ר"ל רש"י ב"ב דף י"ד ע"ב ע"ש, וכן הס"ת של מלך זה היתה מונחת בבית גנזיו, ולא היה קורא בה, רק בזמן שהיה צריך לקרות פרשת הקהל. ועי' מה שכתב רבינו בסוף הל' חגיגה שיהיה כמו שומעין מפי הגבורה וכו', ור"ל דאז הוה הקריאה בס"ת הנכתב כן, ועי' בספרי פ' שופטים דמבואר שם דקרא דכתיב גבי מלך וכתב את משנה התורה, היה זה לקריאה שצריך לקרות בפרשת הקהל, וגם זה צריך שיהא דוקא שלו, וגם צריך שיכתב בזמן שהוא מלך לא שכתב קודם שמלך.

(צפע"נ מהדרו"ת, דף ס' ע"א; צפע"נ עה"ת, וילך לא, ט)

ובאמת נ' דס"ת הי"ג שהיתה מונחת בארון ע' ב"ב דף י"ד ותוס' מנחות ד' ל' ובהקדמת רבינו. שם היה נכתב כל המסורה הכתיב והקרי דכיון שנגזו לא שייך בו דברים שבע"פ וכו' כמש"כ רש"י שבת דף ו' ע"ב וכ"מ וע' במס' סופרים גבי ספר שנקדו ובפס' תוס' מנחות דף פ"ז ע"ב. וברש"י ב"ב דף י"ד ע"ב כ' שבו היה קורא הכ"ג ביו"כ והמלך בהקהל. וכוונת

רש"י לגבי מלך כמבואר בירושלמי פ"ב דסנהדרין והובא בד' רבינו בהל' ס"ת דס"ת של מלך מגיהין אותו מספר עזרה וע' תוס' ב"ב דף י"ד ע"א.

(צפע"נ תרומות, ע' 122 ד"ה אך יש)

משום דדרש בספרי מקרא דלפני הכהנים הלויים, ר"ל ס"ת שכתב משה ונתנה ללויים כמבואר בוילך, ע"ש בזה, וכבר הארכתי בזה דשם הוה כתוב כל הנקודות וטעמים שנצרך לשירה, דזה הוה תושבע"פ, . . . והארכתי בזה במקום אחר, וא"כ זה הוה מונח בק"ק עיין ב"ב דף י"ד ע"ב ברש"י ותוס' בע"א ורק לצורך שעה ע"פ ב"ד של ע"א מותר זה.

(צפע"נ ירושלמי סנהדרין, פ"ב ה"ו)

ספר תורה של הקהל

ספר עזרה וספר תורה של מלך

מצות עשה להקהיל את ישראל בכל מוצאי שמייטה ולקרוא באזניהם בספר התורה. קריאה זו של הקהל מכונה במסכת סוטה (לב, א) בשם "פרשת המלך". המשנה (סוטה מא, א) מפרטת סדר קריאה זו:

פרשת המלך כיצד מוצאי יום טוב הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה שנאמר (דברים לא) מקץ שבע שנים כמועד גו'. (בסוף שבע שנים ואותה קרייה על יד מלך היא כדתניא בספרי בפרשת המלך את משנה התורה הזאת אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה. רש"י) חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכהן גדול נותנה למלך והמלך עומד ומקבל וקורא יושב(וקורא בישיבה. רש"י).¹

הרי לנו שקריאת פרשיות הקהל – על ידי מלך נעשתה. אלא שלא נתבאר כאן מניין נוטלים ספר תורה עבור קריאה זו, ואם צריכה 'קריאת הקהל' להעשות בספר תורה מסויים.

1. הובא ונתבאר ברמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ד. ובהל' ג' "והמלך הוא שיקרא באזניהם". ובחינוך מצוה תרי"ב: "שהמלך הוא הי' המחוייב לקרוא באזניהם". ראה מנ"ח שם בזה. ועוד.
ברש"י סוטה (מא, א ד"ה שנאמר) "... ואותה קרייה על יד מלך היא כדתניא בספרי [שופטים פיקסא קס] בפרשת המלך "את משנה התורה הזאת" אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה". ומעיר ע"ז בתוי"ט שם פ"ז מ"ח (ד"ה והמלך): "ורקדקתי ולא מצאתיה, כי אם זהו משנה תורה אחרים אומרים אין קורין ביום הקהל אלא משנה תורה בלבד. ע"כ. ודנו בזה ב"לקוטים" על משניות שם מס' בית דוד ושונים לרוד. (וראה תורה תמימה פ' שופטים יז, יח אות צ"ב) "כי מדרך חז"ל בכ"מ לסמוך קבלתם בלשונות הפסוקים ... לכן סמכו גם ענין ... על לשונות הפסוקים שבררשה שלפנינו".
ובמים חיים להפ"ח על הרמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ג "והמלך הוא שיקרא באזניהם": "סיים רש"י בפרק ואלו נאמרין כדתניא בספרי בפרשת המלך ... פי' לפירושו ואי לאו לאשמועינן שהמלך הוא הקורא למה נכתב זה בפרשת המלך, ודלא כהתוי"ט בזה". ועד"ז הוא בעמק הנצי"ב לספרי שם. ס' תורת הקנאות ע"מ סוטה שם בפירוש" ומנחה חריבה ע"מ סוטה בשירי מנחה שם (ע' קסד). ועוד.

מדברי רש"י ב"ב דף י"ד ע"ב עולה כי 'קריאת הקהל' היתה מספר תורה המונח בארון שבקה"ק: על דברי הגמרא "אמר רב אחא בר יעקב ספר עזרה? לתחלתו הוא נגלל", מפרש

ובהמאירי סנהדרין (כא, ב ד"ה ובסוגיא): "ובספרי פרשת שופטים אמרו "משנה" אין לי אלא משנה תורה כל התורה מנין תלמוד לומר "את כל דברי התורה" א"כ למה נאמר "משנה" שעתידה להשתנות ור"ל גם כן על הכתיבה ויש גורסין שם שעתידה להשתנות כלומר שהמלך היה משונן בפרשת הקהל וכן נראה ממה שמסכו שם אחרים אומרים אין משנין אותו ביום הקהל אלא משנה תורה בלבד". [מעיר ע"ז בתורת הנ"ל אות צ"ג דלא ראה גוף דברי המאירי].

וראה כ"ז בס' אהלי יהודה (לר"י נג'אר) לספרי שופטים, ומפרש כוונת רש"י ע"פ הפסיקתא זוטרתא (לקח טוב לר"ט בר"א) פ' שופטים שם: "את משנה התורה הזאת ... אחרים אומרים משנה התורה כותב שכן אין קורין ביום הקהל אלא משנה התורה, ופי' שיכתוב לו משנה תורה לקרות בו ביום הקהל, ומהא שמעינן כי המלך הוא הקורא פ' הקהל". פי' תולדות אדם לספרי שם. קונטרס זכר למקדש (לאדר"ת) פ"ב אות א (בקובץ הקהל למוה"ק ע' מא). ובפי' הרי"פ לרס"ג ח"א עשה טז (קכט, ג) מבאר כוונת רש"י דמדברי ספרי אלו מבואר דס"ל דעיקר מצות כתיבת ס"ת למלך היינו רק כדי לקרות בו כנגד כל ישראל ביום הקהל דגורה תורה שיהי' לו ס"ת מיוחד לכך וכיון שאין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה א"צ לכתוב לו אלא משנה תורה בלבד לפי שאין קוראין אז יותר, ושכן מבואר יותר מפסיקתא זוטרתא שם, ומעיר על הפר"ח הנ"ל דמ"ש הוא בכונת רש"י אינו ברור ואינו מספיק.

וראה לקו"ש ח"ט ע' 326 – 327 לפירש"י והמאירי הנ"ל קה"ת בהקהל ע"י המלך הוא דין מחיובי המלך, ולפירש"י עה"ת הוא מדיני מצות הקהל, ע"ש. ולקו"ש חל"ד ע' 189 הערה 20, אי להרמב"ם הא דמלך קורא הוי מעצם גדר המצוה. ועי' רשימות רבינו חוברת ז בזה שדווקא המלך קורא.

2. בדקדוקי סופרים ב"ב שם הערה מ' (ספר עזרה): בכ"י ה' (המבורג) "ספר תורה שעשה משה". וראה גם יד רמ"ה ב"ב שם (קפב): "אמר רב אחא בר יעקב ספר תורה שבארון לתחלתו הוא נגלל".

במשנה מו"ק (יה, ב): "אין כותבין סת"מ במועד ואין מגיזין אות אחת אפילו בספר עזרא". ופירש"י (אפילו בספר עזרא): "ס"ת של עזרא, ואני שמעתי עזרה בה' ופי' ספר מוגה ה' בעזרה שממנו היו מגיזים כל ספרי גולה". וברק"ס הנ"ל שעזרא עם א' בב"ב זה בודאי טעות (דהא מיירי בס"ת שבארון). וברש"י כתי" (ירושלים תשכ"א) וכ"ה בפירש"י שבריי"ף שם: "אפילו בס"ת של עזרה שכה"ג קורא בו ביוהכ"פ כדמפרש במסכת יומא וסח, בן ואע"ג דצריך לרבים אין כותבין בו אות אחת". ועד"ז בארחות חיים הל' חוה"מ ס"ז (הובא ב"י סו"ס תקמ"ה ושם: י"מ). ועוד. וברבינו חננאל שם: "ואפילו בספר העזרה כו". וברע"ב מו"ק פ"ג מ"ד (ואפי' בס' העזרה): "ס"ת שכהן גדול קורא בו ביום הכפורים ואע"ג דצריך לרבים". ובתוי"ט: "יש לפרש ביום כפור צריכים לו רבים, אבל לא עכשיו כו". שנוי נוסחאות למשנה מו"ק פ"ג מ"ד. דקדוקי סופרים שם. ושם: "ונראה שהיא המעולה שבגירסאות וכדאסברי' האו"ח דכיון דאין קורין בו עד יוהכ"פ נמצא שאין הגהתו לצורך המועד ...". ובתורת הדרשן סי' פ"ה מאור זרוע: "אין מגיזין אפי' אות אחת בספר העזרה, פי' כשמוציאין בעזרה לקרות בו ואפי' לצורך רבים" (הובא בתוי"ט שם).

בפי' ר"ש בן היתום עמ"ס מו"ק שם: "העזרה) שהוא צורך הרבים שהי' המלך בא אל העזרה וקורא על מגדל עץ מן אלה הרברים עד לעיני כל ישראל כדאיתא בסוטה". ובהמאירי שם: "ואין מגיזין אות אחת אפי' בספר העזרה שהוא צריך צורך גדול להיותו מדוייק ביותר מפני שהוא עומד לקרות בו במעמד כל ישראל ולהעתיק ולהגיה ממנו ספר תורה למלך". (בהגהות הגר"א על גליון ירושלמי שקלים (פ"ד ה"ב) "מגיזי ספר העזרה (ס"א ספר עזרא)": "ספר העזרה כצ"ל, ועי' רש"י כתובות (קו, א) ד"ה מגיזי ספרים של כל אדם ואדם. ועי' במו"ק (יה, ב) אפילו בספר עזרה, פירש"י שהי' להם ס"ת שממנו מגיזים שאר ס"ת. והריטב"א פי' שם ס"ת שהי' כ"ג קורא בעזרה ביוה"כ. ועי' רמב"ם וכ"י שם. וגי' עזרא ט"ס הוא דשל עזרא ודאי א"צ להגי', שהי' כל התורה עוברת על פיו וכל סדר כתיבת התורה ממנו קבלנו" וראה תשובת הרמב"ם (מהדורת י. בלאו) סי' תמב: "וכי המשנה "ספר העזרה" היא, שאין בה אות חסירה או אות יתירה". (ע"ש בשי"ק לירושלמי). וראה לחם שמים על משניות (להיעב"ק) במשנה לחם מו"ק שם: "בספר עזרא, בין לגירסת הספר ובין למאן דגרס העזרה, אין להפליא אם היו צריכין להגיהו, כי עם היותו ודאי נכתב מתחלה בדיוק כהלתו ולא הי' צריך לתקנו בחסרות ויתרות וכ"ש האותיות ופרשיות וכל דקדוקי סופרים בלי ספק היא היתה תורת ה' תמימה מום אין בה, אלא שיד הזמן אולי שלטה בו שנטשטשו אותיות או קפצה מעליהן הדיו". ועי' בית דוד ושושנים לדרור למשניות שם).

ברמב"ם יו"ט פ"ז הי"ג: "ואין מגיזין אפילו אות אחת בספר העזרה מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד", לכאו' נראה פי' דבריו ע"ד שכ' הארח"ח ורע"ב הנ"ל. וי"ל הפי' כבאו"ז, כמ"ש באור שמה ברמב"ם שם: "דאפי' אם ההגהה היא לצורך המועד ג"כ אסורה, מפני שהמלאכה בעצמותה אינה מהמלאכות שהן לצורך המועד וכו' שמלאכת כתיבה אינה לצורך המועד, להכי אף אם צריכים לה במועד אסור", ע"ש. ולפי"ז אין להוכיח מהרמב"ם מסרת הס"ת שבעזרה. (ולהעיר דעי' ארח"ח שם שנראה שמפרש פירושו הנ"ל בדברי הרמב"ם. ע"ש. ולכאו' מ"ש ארח"ח "הא אם צריך לקרות בו וכו'" הכוונה לס"ת בעלמא). וראה צפע"נ על הרמב"ם הל' יו"ט שם: "רבינו ז"ל היפך הגירסא וכתב אפילו אות אחת וכו"ה

רש"י³ – "ספר שכתב משה וכו קורין בעזרה פרשת המלך בהקהל וכהן גדול ביום הכפורים"⁴.

בחינוך מצוה שכגן, משום דס"ל דוקא כך חרא משום הך דכתובות דף יט ע"ב אסור שיהי' ספר שאינו מוגה ... וס"ל לרבינו דרק גבי יחיד אסור חיישינן לתקלה, ורבים מדכרי ... או י"ל דבספר של יחיד מותר דהוה צורך המועד, ובשל עזרה אין קורין בו עי' ב"ב דף י"ד ע"ש, וגם י"ל דלגבי כהנים אין חשש תקלה משום דכהנים זריזין הן ...

בש"ת פנים מאירות ח"ב סי' ס"ו נקט דס"ת שבעזרה דמו"ק הוא הוא ס"ת שנמצא בארון דמס' ב"ב. ומיישב בזה קושיית התוס'. בהגהות חשק שלמה ב"ב (יד, א): "ובמו"ק (יח, ב) משמע דגם בבית שני הי' נמצא הס"ת ההיא ע"ש ברש"י ד"ה אפילו בספר עזרא". וראה גם יפה עינים לכתובות (קו, א).

בש"ת קול מבשר ח"ב סי' כ"ח (אות כג) בכוונת פירש"י מו"ק: "ומשמע מדכריו דגם בבית שני הי' ספר העזרה לדרוחק ולומר דזה ספר אחר ולא אותו שכתב משה והניחו בארון (וכדמשמע לכאורה ממ"ש ספר מוגה הי' בעזרה ולא כתב שהוא ס"ת שכתב משה דלא הי' בעזרה ורק לפי שקורין בו בעזרה בהקהל וכ"ג ביה"כ נקרא ספר עזרה וכדפירש בב"ב י"ד שם ...) דהא ברמב"ם שם העתיק ספר עזרה בה' כמו שכתב בפ"ז מה' ס"ת ג"כ בהך לישנא ורש"י פי' בפשיטות בב"ב שם ספר עזרה ספר שכתב משה וכו קורין פ' הקהל וכ"ג ביה"כ והריטב"א במו"ק שם פי' בהדיא ס"ת שהי' כ"ג קורא בעזרה ביו"כ, אולם באמת אינו מבואר בשום מקום דבבית שני לא הי' ס"ת שכתב משה ... תמוה ג"כ היכן כל הי"ב ספרים שכ' משה וכי כולם נגזזו, ואולי באמת לזה כיון רש"י מו"ק הנ"ל וב"ב שם דגם בבית שני היו קורין פ' הקהל וכ"ג ביה"כ ומגיהין כל הספרים מאיזה ספר שכתב משה מאותן הי"ב. וקצת סמך נראה לי דהי' ס"ת בקה"ק בבית שני מגיטין נ"ו כטיטוס הרשע שנכנס בחרב שלופה לבית קדשי הקדשים והציע הספר תורה וגידר הפרוכת ובעל זונה וכו' משמע דבקה"ק הי' הס"ת כמו הפרוכת ועי' בתענית כ"ו בו שרף אפוסטמוס התורה והעמיד צלם בהיכל אפשר דגם התורה היא התורה שבהיכל והעמיד צלם במקומה ועי' ירושלמי שם ועיין פ"ק דמגילה ג' ספרים מצאו בעזרה ספר זאטוטי וכו' אפשר דהי' מי"ג ספרי משה. ועכ"פ אפשר דבבית הכנסת בעזרה הי' הס"ת שהונח בתחלה בארון או ס"ת אחר שכתב משה ולפיכך נקרא ספר עזרה שהיו מונח בבית הכנסת של עזרה כמו שפירש"י ביומא ס"ח במשנה כנ"ל והיו קורין בו פ' המלך בהקהל וכ"ג ביו"כ גם בבית שני". ומ"ש מתענית (כו, ב) ראה תפא"י למשניות תענית פ"ד מ"ו אות מג. דברי ירמיהו על הרמב"ם הל' תענית פ"ה הי"ב. אמרי דעת על משניות תענית שם. וראה דברות משה עמ"ס ב"ב ח"א סי"ב הערה עב (ע' קסב).

ולא כ"כ במלאכת שלמה למשניות מו"ק וב"ב (שבעה ע"ד). ובמשנה לחם הנ"ל: "גרסת העזרה היא עיקר, עם שקרוכ הדבר שס"ת של עזרה בבית שני של עזרא הי' שכתבו או הגיהו כתקנור". וכ"ג ע"פ הוכחת הגר"א הנ"ל שאי"ז ס"ת של עזרא, ויותר מכך, ס"ת שבעזרה (דמו"ק) אי"ז ס"ת של משה. וראה שו"ת זכר יהוסף או"ה ח"א ר"ס ל"ה.

3. ראה בהנסמן בעהרה 2 בפ"י ספר העזרה במס' מו"ק (יח, ב).

4. פירש"י הובא בחי' הרשב"א ב"ב שם, ע"ש. מלאכת שלמה למשניות סוטה פ"ז מ"ה, ושם: "זוה הפי' הוא מוכרח שם, ונראה שמשנגזז הארון הי' להם ס"ת אחר ונקרא ג"כ ספר העזרה". נראה שר"ל דמ"ש במשנה מו"ק פ"ג מ"ד "אפי' בס' עזרה", ופירש"י שם כנ"ל הערה 2, ע"ז מבאר שבמו"ק מיירי משנגזז הארון והי' להם ס"ת אחר שנקרא כן, ומס"ת זה היו מגיחים כל ספרי גולה, וס"ת שבעזרה שבארון הי' ליוהכ"פ והקהל כפירש"י ב"ב. וכ"כ במלאכת שלמה למשנה מו"ק שם וישם "ס"ת אחת". וראה הערה 5 מס' סדר משנה.

ברבינו גרשום ב"ב שם: "ספר עזרה היינו ספר תורה המונח בארון". ובשיטה מקובצת שם (יד, א) בשם הראב"ד: "... ואפשר כשמוציאים התורה כפ' הקהל לקרותה ... ואע"פ שהמלך הי' לו ס"ת ... אבל כפ' הקהל בספר עזרה הי' קורא". וראה יד רמ"ה ב"ב שם (קפב): "ס"ת שבארון לתחלתו הוא נגלל משום דלא הוה קאי למקרי בי' כי היכי דלגללי' למקום שפסק". ובכ"ה לטואו"ה סי' תרצ"א בגמ' ופירש"י (שבפנים) דכיון שאין קורין בו ברגילות נגלל מתחלתו (מס' התרומה הל' ס"ת סי' רב). ובשו"ת ראשית בכורים (לרבי"צ הכהן מווילנא) ח"א סי' יו"ד (ד"ה אולם לענ"ד, ואילך) ר"ל בדברי הרא"ש שכוונתו כפירש"י בפ"י ספר העזרה, ע"ש.

בס' סדר משנה על הרמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ב "ואני בעניי חפשתי בחיפוש אחר חיפוש בתלמודא דילן ובתלמוד ירושלמי ובתוספתא ובספרי ולא מצאתי דבר מזה שיהי' הכה"ג צריך לקרות הפרשה שלו מספר העזרה וגם לא מצאתי שיהי' מלך צריך לקרות ביום הקהל דוקא מספר ההוא המונח בארון שכתבו משה רבינו, אבל רש"י ז"ל נאמן בעדותו". בקונטרס זכר למקדש (לאדר"ת) בקובץ הקהל [ומה"ק] ע' לו (במ"ש רש"י וכו קורין בעזרה פ' המלך בהקהל): "כדי לתת כבוד לס"ת של העזרה להשתמש בקריאה החביבה הזאת פעם לשבע שנים במעמד הקדוש הזה, ואולי י"ל דגזירת הכתוב הוא מדכתיב (וילך לא, יא) תקרא את התורה הזאת, משמע הנמסרת לכהנים וליום שיהי' בארון ה' בכהמ"ק (שם לא, ט)."

בקובץ הקהל (מה"ק) ע' עג (מרש"ד כהנא): "נראה שהוא מפני שאין אנו בקיאים בחסרות ויתרות כבקידושיין (ל, א) לכן הקפידו לקרות בספר שכתב משה רבנו, או אחר שנגזזה, בספר שכתב עזרא המוכרז במו"ק (יח, ב) ולעיל הערה 12. ועוד בקובץ שם ע' קו. וראה דברות משה עמ"ס ב"ב ח"א סי"ב הערה עב (ע' קסב).

ובס' עבודת ישראל – על סדר עבודת יהוה"פ (לר"י קמחי. אומיר תצ"ז וע' רו, א) כ': "והרמב"ם בהל' חגיגה גבי מצות

אולם, דברי רש"י אלו טעונים עיון: איך וכיצד יכנסו לבית קדש הקדשים ליטול 'ספר שכתב משה'?

וכעין זה הקשה התוס' בבא בתרא (יד, א ד"ה שלא יהא ספר תורה יוצא ונכנס כשהוא דחוק): "וא"ת והלא לא היו מוציאים אותו מן הארון דהא אסור ליכנס בבית קדש הקדשים⁵ וביום הכפורים לא אשכחן בסדר יומא שהיה מוציאו"⁶.

ואף שכתבו התוספות שם "דלצורך כדי לתקן שרי ליכנס בבית קדש הקדשים⁷ כדאמרין בעירובין(קה, א)⁸ וה"נ יכולין ליכנס שם כדי לתקן ספר תורה כדי שלא יתעפש ויתקלקל⁹

הקהל ובהל' עיוהכ"פ לא פי' דהס"ת הוזה הי' ס"ת שכ' משה ... אלא הוא חולק על פירש"י וס"ל דהס"ת שהיו מוציאים ביה"כ ובהקהל לא הי' ס"ת של משה", ע"ש. ובשושנים לדוד על משניות יומא פ"ז מ"א מעיר: "ואין להקשות להרמב"ם אמאי לא פי' כן בחיבורו, דהיינו טעמא משום דלא הוי מילתא פסיקתא, דהא משנגזר הארון וס"ת עמו לא היו קורין בו עור, ולעולם אפשר דגם הוא ז"ל מודה דמקדמת דנא בו היו קורין, ולא פליג עם רש"י ז"ל". וראה בכ"ז לקמן בדברי הצפע"נ.

5. כלים פ"א מ"ט. וברמב"ם הל' בית הבחירה (פ"ז הכ"ב): "בית קדש הקדשים מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביה"כ בשעת העבודה. ובהל' ביאת המקדש (פ"ב ה"ג): "כהן שנכנס לקדש הקדשים בשאר ימות השנה בין כהן הדיוט בין כ"ג או כהן גדול שנכנס לו ביום הכפורים שלא בשעת העבודה חייב מיתה בידי שמים שנאמר ולא ימות, וכמה פעמים הוא נכנס לשם ביום הכפורים ארבע כמו שיתבאר במקומו, ואם נכנס חמישית חייב מיתה בידי שמים".

וראה סדר משנה על הרמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ב: "יציבא מילתא כי מאור עינינו רש"י ז"ל הנ"ל תירצה לקושית התוס' (שלא יהא ס"ת יוצא ונכנס בדחוק) וכן בס' אסיפת זקנים כו' הביא בשם הראב"ד כו' וכ"כ שם עור כו' שהרשב"א ז"ל פלפל עם מורו ז"ל (שהוא הרמב"ן ז"ל) והביא לו סייעתא מדברי רש"י ז"ל הנ"ל ולא ערערו עליו דבר כו'".

6. ראה ראשית בכורים דלעיל הערה 4: "באמת צ"ע על דברי התוס' בזה, דאין ראי' באמת מכולה סדר יומא לזה כלל שהרי ביומא נב מוקי לה גם לתמיתין דהתם דתנן הגיע לארון כו', דבמקום ארון קאמר, משום דכולה בבית שני קמיירי דכבר נגזר הארון, ולאחר שנגזר הארון ודאי דגם הספר תורה לא היתה עור בק"ק, דלר"מ היתה מונחת בארון ולר"י התם דא' שהס"ת היתה מונחת על הארגז ששגרו פלשתיים כו' הלא גם הוא נגזר עם הארון כדאיתא ביומא שם, וא"כ ודאי דבבית שני לא היתה הס"ת מונחת עור בק"ק, ולכן לא נזכר מזה כלל בכל סדר יומא דכולה בבית שני קמיירי, אבל ודאי דבבית ראשון הי' מוציא אותה הכה"ג ביה"כ"פ לקרות בה כו' עכ"פ ביה"כ"פ וכמ"ש רש"י ב"ב יד, בן מדקרי לה ספר עזרה והיינו שהיו קורין בה בעזרה ביה"כ"פ כדאיתא ביומא ס"ט". הובא בהגהות חשק שלמה לב"ב (יד, א), עע"ש. וכן העיר על התוס' ברש"י שם. ס' חשבונות של מצוה (לאדר"ת. מ"י תשס"ה) ע' קצג. מכתבו הב' של מהר"ן חיות בריש ס' היחש לכתב אשורי ותולדותיו (בכרך. ווארשא תרי"ד). שו"ת קול מבשר ח"ב סי' כ"ח אות כג.

ועד"כ כ' בס' עבודת ישראל – על סדר עבודת יוהכ"פ (לר"י קמחי. אומיר תצ"ז ורו, א) לבאר מה שקשה טובא לפירש"י "ממ"ש ביומא (ע, א) ובעשור וכו' קורא אותו על פה, אמאי נגלו וניקרי אמר כו' לפי שאין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור, ונייתי אחרינא וניקרי כו' אמר משום פגמו של ראשון ופירש"י שלא יאמרו חסר הוא, ואי אמרת דהוא ס"ת של משה הוה היעלה על לב איש לומר כי ס"ת שכתב משה שהי' מונח בארון הקדש חסר הוא, ותו דלא הוזכר במשנה שהי' ס"ת שלמשה אלא נוטל ס"ת וכו', כנראה דעל סתם ס"ת קאמר, לזה אפשר לירחק דההיא דב"ב איירי בבית ראשון קודם שנגזר הארון וביומא איירי בבית שני".

7. ראה אמבוהא דספרי לזוטא ח"ב פ' קרח (ע' קצר ואילך): "מבואר מדברי התוס' דהא דאסור לכנסו הוא רק שלא לצורך כלל, אבל כשנכנס לצורך העבודה או המקדש או לצורך מצוה שרי, דבאופן זה לצורך לא נאמר כלל האיסור דאל יבא, דאל"כ אין מובן כלל לדר' התוס' דלמה יהי' מותר לכנסו לצורך תיקון הס"ת, דודאי דאי"ז עשה שידחה הל"ת דאל יבא ... ומוכרח דס"ל להתוס' דבכה"ג דנכנסו לצורך ליכא האיסור כלל ולא משום דחי', ע"ש.

8. ראה רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ז הכ"ג. ובנו"כ. וראה מ"ש בזה במכתבו הב' של מהר"ן חיות בריש ס' היחש הנ"ל.

9. בלשון ס' עבודת ישראל הנ"ל (הערה 6): "לתקן הס"ת שלא יתקלקל ויתעפש, ובפרט ס"ת קדוש ונורא כמוהו מעשה ידיו של מרע"ה אין לך צורך גדול ממנו, דודאי תיקונו שלא יתקלקל ויתעפש גדול מתיקון בקה"ק".

בסדר משנה על הרמב"ם הל' ס"ת פ"ז מעיר בדברי התוס' וז"ל: "הדברים עומדים צפופים, דהא הס"ת ההוא שכתבו משה רבנו בעצמו, וזה הי' ידוע להם שכל מעשיו של משה רבנו הי' קיים לעולם ולעולמי עולמים, צאו וראו שמן המשחה ואפר פרה, הכל הי' קיים ועדיין קיים, וכמבואר במקומות הרבה בש"ס ובמדרשי רבותינו ז"ל, ודחוק לומר דלא סמיכין אניסא כו' דשאני הכא דראוי הי' למשה רבנו להבטיחם על כך שלא יתקלקל כו' כדי שלא יצטרכו ליכנס לבית קדש"ק

וגם משחרב משכן שילה עד שבנה שלמה בית המקדש היו יכולין להוציא מן הארון ולעייין בו¹⁰ –

עדיין לא מצינו היתר כניסה לבית קודש הקדשים להוציא ספר תורה של משה¹¹ כדי לקרוא בעזרה 'קריאת הקהל'.¹²

חנם".

וראה צפע"נ עה"ת (בשלח טז, לג קה צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אתו למשמרת לדרתיכם): "דשם אין לינה ... דשם ליכא שינוי צורה ... וכן שם ליכא גדר זמן ...". ושו"ת צפע"נ דווינסק (ח"ב סי' מ"ג אות ד): "וצנצנת המן אשר גנזו בק"ק ... אך אין לינה מועלת בראשו של מזבח ... וכ"ש לפנים למעלה מזמן". ובמהר"א תניינא (כח, ד): "ועי' במחלוקת כו' אם יש לינה בראשו של מזבח כו' חזינן דזה משום גדר זמן, ובקדשי קדשים לכו"ע אין לינה דשם בוודאי לא שייך זמן, ולכך בצנצנת המן נצטווה משה רבינו להניח בבית קה"ק משום הלאו דכל תותירו". וראה לקו"ש חכ"ג ע' 121-122.

ובשו"ת פנים מאירות ח"ב (סי' ס"ו בתו' התוס'): "אין אנו צריכין לרחוק שנכנסו כדי שלא יתעפש". וראה מ"ש בתוס' כאן בס' היחש השער השני פ"ד הערה 4.

10. דבררי התוס' כאן לענין "ולא יכאו לראות כבלע את הקדש" (במדבר ד, כ), ראה מכתבו הב' של מהר"ץ חיות בס' היחש הנ"ל. ס' השבונות של מצוה (לאדר"ת. מ"י תשס"ה) ע' קצג. דברות משה ב"ב ח"א סי' יב הערה ע"א (ע' קסב). ועוד.
11. לענין יוהכ"פ כ' ראשית בכורים שם (לעיל הערה 6): "וראי דבבית ראשון הי' מוציא אותה הכה"ג ביוהכ"פ לקרות בה ... די"ל רכשהי' יוצא בשחר מק"ק אחר שהכניס הקטורת לפנים הי' מוציא אז עמו הס"ת מהארון לקרות בה בעזרה, וכשהי' נכנס בפעם הד' להוציא הכף ומחתה הי' מכניסה אז עמו ומניחה בארון". ועד"ז כ' לענין יוהכ"פ מהר"ץ חיות במכתבו הב' בריש ס' היחש הנ"ל הובא בשו"ת זכר יהוסף או"ח ח"א סי' לה (ג, ג). ס' היחש השער השני פ"ד הערה 4 ע' 29. (ועי' הגהות חשק שלמה לכ"ב הנ"ל). וראה עוד דבררי התוס' לקמן הערה 17.

בצפע"נ תרומות ע' 122 "וכוונת רש"י לגבי מלך כו", אולי ר"ל שלענין יוהכ"פ מקום ליישב בלא"ה, עי' צפע"נ וילך (לא, ט) שכ' בהמשך הציין לדבררי רש"י ותוס' ב"ב וכו': "ועיין יומא דף ס"ה ע"ב ע"ש", ושם במשנה: בא לו כהן גדול לקרות ... חזן הכנסת (בית הכנסת: הי' סמוך לעזרה בהר הבית. רש"י) נוטל ספר תורה ... נותנו לכהן גדול וכהן גדול עומד ומקבל וקורא ... "ועד"ז במאירי שם, אולי רמז בזה, כמ"ש במפרשים הנ"ל, שס"ת שהוציאו מקדה"ק שמוהו בבהכ"ס עד שסיימו לקרות ואח"ז הכניסו כשנכנס בפעם הד' להוציא הכף ומחתה, ועי'. (וראה יד דוד יומא שם בקשר לפירש"י מו"ק יח, ב).

בהגהות הרש"ש לכ"ב יד, א' "ורש"י שכ' ספר עזרה שכ' משה וכו' קורין כו' וכ"ג ביוהכ"פ, נ"ל דמייירי בבית שני שלא הי' הארון, וביומא (גב, ב) בא חשיב הס"ת בין אותן דברים שנגנזו עמו, ועוד הרי כתב י"ג ס"ת כדאיתא במדרש ס"פ וילך ואולי הי' בבית שני אחת מהן". ראה גם הגהות חשק שלמה הנ"ל. וכן ר"ל מהר"ץ חיות במכתבו הא' בריש ס' היחש הנ"ל בדיון בדבררי הרשב"א מגילה (ב, ב) ודלקמן בהערה 141, ומחזק דבריי בזה במכתבו הב' שם, ע"ש. שו"ת קול מבשר ח"ב סי' כ"ח אות כג.

וראה השבונות של מצוה הנ"ל (הערה 10) שכ': "ובודאי משנגזו נגנזו עמו הלוחות והספר תורה וכל אשר הי' בארון הקדש כו". וכ"כ ראשית בכורים הנ"ל. ס' היחש שם במענה למהר"ץ חיות. מנחת קנאות עמ"ס סוטה (מ, ב). ועוד.
12. וכן הקשו באחרונים שבהערה 6. דברות משה דלעיל (בהערה 10) הערה ע"ב.

ראה ראשית בכורים שם לענין הקהל (בהמשך למ"ש לענין יוהכ"פ לעיל הערה 11): "ודוחק לומר דבשנת השמיטה לא הי' הכה"ג מחזיר הס"ת אז להארון ביוהכ"פ והי' מעכבה בעזרה עד חוה"מ סוכות לקרות בה פרשת הקהל, דאכתי איך היו יכולין להחזירה אז להארון וליכנס לק"ק (ואולי דנחשב בזה כלצורך תיקון להניח הס"ת אז במקומה וצ"ע)".

בקונטרס זכר למקדש (לאדר"ת) ע' לו: "ואולי י"ל הגזירת הכתוב הוא מדכתיב (וילך לא, יא) תקרא את התורה הזאת, משמע הנמסרת לכהנים ולוים שיהי' בארון ה' בבהמ"ק (שם לא, ט). וישבתי בזה קושיית אאמור"ר הגו"ל ע"ד רש"י ב"ב (יד, ב) איך הותר לבוא למקדש". ראה גם פי' רשר"ה עה"ת וילך שם. ובס' היחש הנ"ל במענה למכתבו הא' דמהר"ץ חיות: "והותר להוציא בעבור צורך הקריאה לדעת רש"י כלצורך תיקון האמור בתוס' ב"ב יד, א". ועד"ז כ' בשושינים לדוד על משניות יומא פ"ז מ"א (לבאר לפירש"י שלא הוזכר בכלים פ"א מ"ט "ובהקהל"), ע"ש. שו"ת קול מבשר ח"ב סי' כ"ח אות כג. ראה גם אמבוהא דספרי דלעיל הערה 7.

אבל מתו' התוס' נראה דבלא"ה אין היכי תמצא שיוכל להוציא הספר משם (וכ"כ מהדיר לצפע"נ עמ"ס סנהדרין ע' לב אות מז). והצפע"נ מבאר כוונה אחרת בפירש"י ב"ב, כדלקמן בפנים.

ולהעיר מחדרת הצפע"נ בדיון כניסה לקה"ק, עה"כ בפ' אחרי (טז, ב). דבר אל אהרן אחיך ואל יבא איתא בתורת כהנים:

עד"ז יש לשאול גם גבי דין הגהת ספר תורה של מלך שהזכיר הרמב"ם בהלכות ספר תורה (פ"ז ה"ב), שכתב שם ש"מגיהין אותו מספר העזרה ע"פ בית דין הגדול", והביא דין זה גם בהל' מלכים (פ"ג ה"א) – "ומגיהו מספר העזרה על פי בית דין של שבעים ואחד".¹³ דין זה – המבואר גם בתלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין (פ"ב ה"ו)¹⁴ – יסודו¹⁵ בדרשת הספרי (שופטים פ'סקא קס ויז) מקרא ווהיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה

אחיק באל יבא ואין משה בכל יבא", ובפי' הראב"ד: "שהרי משה תמיד הי' נכנס לפני ולפנים לשמוע הדיבור מבין שני הכרובים". כ' בצפע"נ עה"ת שם: "חס ושלום, רק בהיכל. ושלאל לצורך עבודה אסור כהן, ומשה רבנו מותר... ועי' צפע"נ לאדר"נ פ"ב ע' קי".

13. דברי הרמב"ם בזה לא נעתקו בסמ"ג עשין כ"ה. ובס' החינוך מצוה תקג: "מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שספר תורה של מלך מצוה עליו להגיהו מספר העזרה על פי בית דין כדי שיכוין על פי מעשיו ביושר". ולא כ' ב"ד של ע"א. ובמנ"ח שם: "והמלך צריך להגי' הספר של מלכות מספר העזרה ע"פ בית דין של שבעים ואחד, והוא מהירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו". וראה לקמן הערה 14 שכ' חסדי דוד ע"פ התוספתא "לפחות סנהדרי קטנה". ובפי' מנחת יצחק (לכנו דמהרש"ם) לתוספתא שם (כב"ד של כהנים) "כלומר בכ"ד של ע"א וכו'".

וראה שיירי קרבן לירושלמי שם "והא דאמרינן ע"פ ב"ד של ע"א נראה דלאו דהוא דרבנן דאי דאורייתא קשיא אמאי לא תני לה במתני' דפי"ק בהרי הנך דבעיין ע"א ורוחק לומר תני ושייר" ומ"ש ורוחק כו', ראה מרגליות הים לסנהדרין (ב, א) אות מב. ולפמ"ש בהערה 16 למדין ב"ד של ע"א מקרא. וראה שו"ת אמרי כהן שבהערה 15. דברות משה עמ"ס ב"ב ח"א סי"ב הערה ע"ב (ע' קסב). וראה ס' רשימות שיעורים (לגריד"ס) עמ"ס סוכה ע' מב בשם הגר"ח. ועי' מ"ש בצפע"נ לירושלמי סנהדרין (הובא לקמן בהערה 17) בדין ב"ד של ע"א כאן.

14. כן נסמן בכס"מ ולח"מ הל' מלכים שם. ועוד. ובמראה הפנים לירושלמי שם ציין להרמב"ם. ועי' שיירי קרבן לירושלמי שם.

איתא בתוספתא סנהדרין פ"ד ה"ד בס"ת של מלך: "ומניחין אותו בבית דין של כהנים ובבית דין של לויים ובבית דין של ישראל המשיאין לכהונה". וכ' בחסדי דוד (השלם) שם "יש כאן טעות סופרים וכצ"ל ומגיהין אותו בבית דין וכו', ומשמע דר"ל הבעיא הגהה ע"פ ב"ד הראוי לרון דיני נפשות דהיינו לפחות סנהדרי קטנה וכהיא דתנן בפ' אחד דיני ממונות (לב, א) הכל כשרין לדיני ממונות ואין הכל וכו' דיני נפשות אלא כהנים ולויים וישראל המשיאין לכהונה, אבל בירושלמי דפרקין אמרינן ומגיהין אותו מספר העזרה ע"פ ב"ד של ע"א, וכ"פ הרמב"ם שם, ואע"ג דמהתוספתא אין נראה כן, פשיטא שיש לפסוק כפי מה שביארו בגמ' שהרי הם ידעו כל הכרייתות והתוספתות וידעו דההיא לאו דסמכא, וכי היכי דנקטינן כש"ס דידן נגד כל התוספתות ה"נ היכא דליכא גילוי בש"ס דידן נקטינן כש"ס ירושלמי מה"ט גופא". וכן מגי' במנחת בכורים ובחזון יחזקאל לתוספתא שם, ערוך השלחן העתיד הל' מלכים סי' ע"ב ס"ב, מאיר עין לספרי פ' שופטים פ'סקא קס, ועוד. וכ"ה בתוספתא צוקרמנדל ובנוסחת כתי'.

ולפמשנ"ת בדברי הצפע"נ לקמן בפנים נראה שנקט עיקר גירסת התוספתא כמו שהוא ברפוסים לפנינו "מניחים". וראה לקמן ובהערה 42.

בתרגום יונתן פ' שופטים (יז, יח וכתב לו): "ויכתבון לי' סביא", ובס' קטרת הסמים (על התרגומים. אמשטרדם תלא – תלו) מצייין ע"ז דברי הירושלמי הנ"ל. וראה רמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ב "וזה שכתב או שנכתב לו אחר שמלך כו'". וראה שם ה"א. ראה שו"ת שם משמעון אבה"ע"ו סי' כ"א (ד"ה ועי"ל כיון וקנט, א). וראה שו"ת אבני חפץ סי' ע"ו אות ו'. וראה העמק דבר פ' שופטים (יז, יח מלפני הכהנים הלויים). רשימות שיעורים דלעיל בהערה 13.

15. בשו"ת אמרי כהן (דומ"צ טארנא – תלמיד הגר"מ אריק. פיטרקוב תרצ"ז) ח"א סי' ט"ו שע"פ החזקוני (לקמן בהערה 16) "י"ל דמ"ש הכס"מ בהל' ס"ת צ"ע מנ"ל הא, אין כוונתו דצ"ע מקורו דהרמב"ם אלא מנ"ל להירושלמי (שצייין הכס"מ בהל' מלכים) דמגיהין ס"ת של מלך מס"ת שבעזרה" (ומיישב בזה הערת הלח"מ ועוד על הכס"מ הל' ס"ת שם) וכ"כ בס' פרי האדמה על הרמב"ם ח"ב הל' מלכים פ"ג (קסז, ב ד"ה אמנם לפי) ושם: "וא"כ דבר זה הוא חיוב מדאורייתא להגי' הס"ת של המלך מספר הנמצא בעזרה כדי לקיים מה שנאמר בו מלפני הכהנים הלויים".

ובסדר משנה על הרמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ב: "דמסתמא כך היתה הלכה למשה מסיני או הלכה מפי השמועה שייגהו ספרו של מלך דוקא מהספר שהוא שהי' מונח בארון, דאל"כ מנ"ל כלל להתוספתא והירושלמי דהיי מגיהין ספרו של מלך מהספר שהוא שהי' מונח בארון, אטו היו חסרים ספרים מוגהים בישראל הלא כאור"א מיראל הי' צ"ל לו ספר מוגה, דאל"כ הספר הוא פסול ולא קיים המצוה, ועוד דהא הספר של המלך שמת הי' בודאי מוגה וא"כ היו יכולים להגי' הס"ת הזה של המלך שעמד אחריו מאותו הספר, אלא ודאי כדאמרינן דהוא הלכתא גמירי לה".

הזאת על ספר] מלפני הכהנים הלויים (שופטים יז, יח) רצונו לומר, ספר תורה שכתב משה ונתנה ללוים כמבואר בפרשת וילך (לא, ט. כד-כו)¹⁶

וכפי ששאלנו על 'קריאת הקהל' מספר עזרה, גם דין זה צריך עיון: איך היו נכנסין לקודש הקדשים כדי להגיה ספר תורה של המלך מספר העזרה – ספר תורה של משה המונח בארון, הרי הכניסה לכה"ק אסורה.¹⁷

16. בהגהות ובאורים (לחכם קדמון ספרדי ז"ל ה"ד סולימאן אוחנה) לספרי שם: חסר וכצ"ל "מלפני הכהנים הלויים על גבי עור בהמה (טמאה) (טהורה) ומגי' לו מספר העזרה (א)ה עם ב"ד של שבעים ואחד מכאן דרש ר' אליעזר בן ערך שסוף תורה עתידה להשתכח", ומביא מפסיקתא זוטרותא (לר"ט בר"א) מלפני הכהנים הלויים "שתהא מוגהת מפי הכהנים והלויים". הובא כ"ז במדרש אליעזר על הספרי (לרא"נ. ירושלים תשנ"ג) ובהוספה: "ופי' הראב"ד מדקאמר מלפני הכהנים הלויים משמע דתשתכח מישראל וכתבה מלפני הכהנים הלויים והיינו מספר העזרה". והוא בפי' רבינו הלל על הספרי. ובגירסת הגר"א לספרי שם: "מלפני הכהנים הלויים, מן הס' שבעזרה" וכ"ה באדרת אליהו שם. וראה ספרי עם פי' מאיר עין וספרי מהדרות פינקלשטיין.

בס' אהלי יהודה (לר' יהודה ג'ארא) על הספרי מפרש דברי הפסיקתא "והיינו סנהדרין גדולה דכתי' בזקן (ממרא) ובאת אל הכהנים הלויים (דברים יז, ט) וכ"פ הרמב"ם כו". ובבאור הרא"ם על הפסיקתא מצייין לגירסת הגר"א. וראה ס' פרי האדמה ח"ב על הרמב"ם הל' מלכים פ"ג פרי האדמה הלכות מלכים פרק ג: "אמנם מהר"י בן שאנא"י נר"ו בס' באר יצחק דף קכ"ו כתב דהא דמגיהו מספר העזרה ... והביא הפסיקתא שכתב מראמר קרא וכתב לו וכו' מלפני הכהנים וכו' היינו שיהא מוגה מספר המונח לפני הכהנים וכו' ספר העזרה ומפיהם ומפי כתבם והביא דברי השנות חיים (פ' שופטים דף קצט ע"א) שכתב דברי הפסיקתא וכתב וס"ל לרבינו שאין עוד יותר טוב ומוגה מספר העזרה ... והנה לענ"ד כו' גם מ"ש דהפסיקתא היינו כדי שיהיה מוגה מספר העזרה, אבל שיהיה ע"פ ב"ד הגדול מנא ליה, הנה לענ"ד אדרבא מלפני הכהנים וכו' היינו שיהיה מוגה מפי הכהנים וכו' שכתב הפסיקתא, היינו ודאי מה שהוא ע"פ ב"ד הגדול, אבל מה שהוא מספר העזרה מנ"ל, ולכך הוצרך הרב שנות חיים לומר דהוא סבר דס"ל לרבינו שאין עוד ספר מוגה ממנו, גם מ"ש הר' יצחק יצ"ו שהקשה לירושלמי מנ"ל דצריך ב"ד של ע"א להגהת הספר הנזכר ותירץ דנפקא ליה מדאמרינן פ' דיני ממונות ולא את כהן גדול אלא ע"פ ב"ד של ע"א מנה"מ אמר רב אדא בר אבהו כל הרבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול אליך לפני מרע"ה שהוא במקום ע"א, וכתב יצ"ו דאפשר דהירושלמי ס"ל דדבריו של גדול דהיינו מלך יביאו אליך, ולהכי קאמר מגיהין את ס"ת שלו ע"פ ב"ד של ע"א, והנה לענ"ד ליתא מ"ש, שהרי התם הפסוק איירי לענין דינים שדנים את כהן גדול בית דין של ע"א ולהכי אתי שפיר דנקט קרא דבר הגדול דהיינו דבריו של גדול שהוא הטענות, אבל בס"ת להגיהו מאי דבריו שייך, ועוד דאי אפשר לומר דבריו של גדול דהיינו מלך שהרי מלך לא דן ולא הנין אותו, וגם דלגבי משה איך יתכן לומר דבריו של מלך יביאו אליך שאמר יתרו אליו". בפי' תולדות אדם על הספרי מביא דברי הפסיקתא וכו' "ומבריייתא זו מסתמך הרמב"ם וכו'". ובסד"ר לספרי מביא הפסיקתא וכו' והרמב"ם וכו' והוא מהירושלמי. ובמלבי"ם לספרי: ומ"ש מלפני הכהנים הלויים שבידם ה' הספר שכתב משה וכו' בירושלמי וברמב"ם. "וז"ש ר"ש ב"ר מרדכי (בס' הליקוטין מהדרות פרנקל) הל' ס"ת פ"ז ה"ב (ומגיהין אותו מספר העזרה ע"פ בית דין וכו'): "ספרי פ' שופטים ומגיהין אותו מספר העזרה ע"פ ב"ד של ע"א".

וראה חזקוני פ' שופטים (מלפני הכהנים): "פי' מלפני הכהנים יקנה ויעתיק ממנה". חי' רע"א על הרמב"ם הל' ס"ת שם מדרשות מהרי"ט עה"ת פ' שופטים: "מקרא מלא 'מלפני הכהנים הלויים' והיינו ספר העזרה כדכתיב פ' וילך כו', וע"פ ב"ד דכתיב אל זקני בני". מצפה שמואל לתוספתא סנהדרין פ"ד ה"ד סק"א: "וכתב לו גו' מלפני הכהנים, והן ב"ד הגדול דכתיב ובאת אל הכהנים הלויים, ועי' רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ב ומצוה להיות בסנהדרין כהנים ולויים שנאמר ובאת וגו'". ראה גם חזון יחזקאל לתוספתא שם, (ושם, שהתוספתא ר"ל שא"צ להג'י' בב"ד של כהנים ולויים דוקא, ומהני גם ב"ד שכולו ישראלים). פי' הב' העמק דבר עה"כ שופטים שם.

לפמ"ש צפע"נ לירושלמי סנהדרין (הובא בהערה 17) בדין ב"ד של ע"א, נראה דעיקר הראי' מספרי הוא בזה שצריך להג'י' מס' העזרה, וכ"נ מלשונו כאן. ע"ש.

ובתולדות אדם לספרי שם: "וצ"ע למה באה האזהרה יתירה לס"ת של מלך מלשאר הכותבים ס"ת לעצמן הלא כל ס"ת שנחסר אות א' פסולה". ובח"ס עה"ת פ' שופטים (יז, יח) והי' כשכתו גו' וכתב לו גו' מלפני הכהנים הלויים: "מ"ט הקפיד שיכתבו דוקא ספרו מהספר שבבהמ"ק מלפני הכהנים הלויים [ארוך הקדש ולוחות וס"ת מונח בתוכו כו' יעתיק לו ס"ת מהספר ההוא] הלא כל הס"ת שוים" (ע"ש ע"ד הדרושי). ונתבאר בהמשך בפנים].

17. וכן הקשה בסדר משנה על הרמב"ם הל' ס"ת פ"ז. וכו': "ודוחק לומר כשנכנס הכה"ג ביוהכ"פ לעבודה הוציא משם הס"ת מן הארון ולשנה האחרת כשנכנס הכה"ג לעבודה לבית קדוה"ק הכניס עמו הס"ת ונתנו בארון, דא"כ הי' צריך שיהי'

הכרח אפוא לבאר כוונה אחרת בדברי רש"י גבי 'קריאת הקהל', וכן בדברי הרמב"ם לענין הגהת מספר העזרה, וכדלקמן.

ספר תורה של משה: כתב עברי או אשורית?

ובהקדים הבדל מהותי שמצינו בספרי התורה שכתב משה סמוך לפטירתו: משה רבינו כתב י"ג ספרים, ספר תורה לכל שבט, וספר נוסף הניח בארון. ובלשון הרמב"ם בריש הקדמתו למשנה תורה, "כל התורה כתבה משה רבינו קודם שימות"¹⁸ בכתב ידו ונתן ספר לכל שבט ושבת וספר אחד נתנהו בארון¹⁹ לעד שנאמר (וילך לא, כו) לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם והי' שם בכך לעד²⁰ -

ואתו השנה כולה הס"ת חוץ לארון ה', וכן אם נתמנה המלך מיד אחר יוהכ"פ או שנגמר כתיבת הס"ת שנכתב לשמו ביום שלאחר יוהכ"פ ה' צ"ל ספרו של מלך בלתי הגהה עד יוהכ"פ של השנה האחרת, וכ"ז הם רב הדוחק ואינו מתיישב בלב נבון ולא יסבלוהו השכל ויורש הדעת, וצ"ע לכאורה.

וכ' לבאר (ע"פ דברי התוס' לעיל בפנים): "דכיון דהי' כאן צורך ליכנס לבית קרה"ק כדי להוציא משם הס"ת להגי' ממנו ספרו של מלך דמסתמה כך היתה הלמ"מ או הלכה מפי השמועה שיגיהו ס"ת של מלך דוקא מהספר ההוא שהי' מונח בארון ... א"כ ספיר מותר ליכנס לבית קרה"ק להוציא משם הס"ת וליכנס אח"כ להכניסו, וצורך זה עדיף מצורך השתחוו' שאסור בבית קרה"ק, דהא לא הי' מוכרח ולא מצווה ע"כ ליכנס להשתחוות, משא"כ זה להגי' ספרו של מלך שהיתה המצוה בכך, וכן בהך שכתבו התוס' היתה ההכרח לכך שלא יתעפש ויתקלקל". ומיישב בזה קושיית התוס': "כי הכוונה בו כשהיו מוציאים הס"ת לצורך להגי' ספרו של מלך, וע"ז אמרה הברייתא שלא יחא ס"ת נכנס ויוצא כשהוא החוק". וכ"כ לבאר בשו"ת קול מבשר ח"ב סי' כ"ח אות כג. (ע"ש שמעיר אם זה שמגיהין מס"ת שבעזרה היא אותה ס"ת שבעזרה שבארון).

וראה לעיל הערה 16-15 שלמדתין זה מקרא (ע"פ הספרי) ושי"א שהוא מדאורייתא. ולהצפיע"נ אף דגם לדיד' איכא ע"ז דרשת הספרי לא ניה"ל דגוה"כ הוא.

להעיר הדצפע"נ לירושלמי סנהדרין (פ"ב ה"ו ומגיהין אותו מספר העזרה ע"פ ב"ד של ע"א) כ': "ס"ת שכתב משה ... הוה מונח בק"ק ... ורק לצורך שעה עפ"י ב"ד של ע"א מותר זה". נראה לכא"ר שר"ל כמ"ש הרמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ד: "יש לבית דין לעקור אף דברים אלו לפי שעה אף על פי שהוא קטן מן הראשונים שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקור הוראת שעה, כיצד בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה, מכין ועונשין שלא כדין אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא, וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה, כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו [כולם] כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". ובהלכה ט' שם. ועי'.

18. ראה לענין אופן זמן כתיבת הי"ג ס"ת: לקוטי שיהות ח"ו ע' 361. חכ"א ע' 317. חכ"ד ע' 208 וש"נ. וראה שם (ע' 207 ואילך) גדר כתיבת הי"ג ספרי תורה ומצות כתיבת ס"ת.

בהקדמת הרמב"ם (שבפנים) "כל התורה כתבה משה רבינו קודם שימות בכתב ידו", כ' בצפע"נ על הרמב"ם שם: "משמע דס"ל כשיטת רש"י גיטין דף ס, א". (ועי' צפע"נ על הרמב"ם הל' תפלה פי"ב ה"ו). וכ"כ בלקו"ש חכ"ד שם ע' 208 הערה *15. ובהערה שם: "וכן בהקדמתו לפיה"מ שם: וכשהי' לפני מותו החל לכתוב התורה בספרים (וראה תרגום קאפח שם)". ובסע' ג' לקו"ש שם.

19. ראה לקמן ובהערה 29 בזה שנתנוהו ללוים.
20. וער"ז באור זרוע הל' מוצ"ש (כד, א) "וא' הניתן בארון". מרדכי פ' ערבי פסחים (לדף קה, א) "וא' שהי' מונח בארון". ובתוס' מנחות (לג, א ד"ה הא) "וספר תורה ולוחות שבארון".

במדרש תהלים מזמור צ תפלה למשה איש האלהים: "אמר ר' חלבו בשם ר' הונא שלש עשרה ספרי תורות כתב משה ואתו היום שמת שנים עשר לשנים עשר שבטים ואחת שהניח בארון שאם יבקשו לזייף מתוכה לא היו יכולין לזייף". ובמדרש רבה (וילך פ"ט, ד): "רבנן אמרי כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום מה עשה א"ר ינאי כתב י"ג תורות י"ב ליי"ב שבטים ואחת הניח בארון שאם יבקש לזייף דבר שיהיו מוצאים אותה שבארון". וראה פי' מהרז"ו למד"ר שם איך

אך יש בזה מחלוקת אם ספרי תורה, קודם זמן עזרא, היו נכתבים בכתב עברי או אשורית.²¹ במסכת סנהדרין (כא, ב כב, א):

אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי (של בני עבר הנהר. רש"י) ולשון הקודש חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי בידרו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש... תניא רבי יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא (לא) קדמו משה... ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה על ידו הכתב... וכתבי (דברים יז, יח) וכתב את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות.

תניא רבי אומר בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל (בימי משה. רש"י) כיון שחטאו נהפך להן לרועץ כיון שחזרו בהן החזירו להם... למה נקרא שמה אשורית שמאושרת בכתב.

רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר... מה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה.

ובמסכת זבחים (סב, א):

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שלשה נביאים (חגי זכריה ומלאכי. רש"י) עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ואחד שהעיד להם על מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית.²² במתניתא תנא ר"א בן יעקב אומר שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית (שמתחלה ניתנה להם בכתב עברי [שהוא] כתב ליבונאה כדאמר בסנהדרין (כא, ב). רש"י).²³

שמרמוז י"ג ס"ת בהכתובים. ובש"ך עה"ת וילך (לא, כד).

בסיום דברי המדרש לענין הס"ת שבארון, ראה מכתבו הא' של מהר"ץ חיות בריש ס' היחש הנ"ל בזה שכ' הרמב"ם בהקדמתו לפיהמ"ש שנתנו ללוים והובא לקמן הערה (29): "ולא הביא ענין זה דנתן ספר י"ג בארון לברר הזיופים ע"ש, וע"כ השמיט דבר זה מפני קושיי דאיך אפשרות לברר הזיופים מן ס"ת בארון הרי שום איש לא הי' רשאי ליכנס שמה". הנה אע"פ שהביא הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה שנתנהו בארון, לכאן עדיין נכונה הערתו, דהא לא כ' הרמב"ם הטעם "לברר הזיופים" (שבמדרש וכדומה, ראה שו"ת משמעון א"ח ס"י ד"ה ומידין אף שהעתיק מהכ' "לעד"). (בס' אשתדלות ח"א (בכרך. ווארשא תרנ"ו) ע' 34 הערה 2 כ' שמ"ש בהקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש "והספר הי"ג נתנו ללוים ואמר להם לקוח את ספר התורה הזוה", חסרה מלת "וגו'" לסיים כמה שכתוב "ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלקיכם וגו'". וכ"ה במהדרות קאפח ובמהדר"ה (המאור. ירושלים תשס"ט). וראה פי' רשר"ה עה"ת פ' וילך (לא, י).

21. ראה אנציק' כך ל"ב ערך כתב אשורי. תורה שלמה (כי תשא) חכ"ב מילואים סי' ד פ"ב. שם חכ"ט (כתב התורה ואותיותי) פ"א – ה, וש"נ. בכללות סוגיא דלקמן – ס' אשתדלות ח"ב (בכרך. ווארשא תרנ"ז) פ' קסב (ע' 187 ואילך).

22. וכ"כ הרמב"ם פיהמ"ש מרות פ"ג מ"א. הל' בית הבחירה פ"ב ה"ד.

23. נסמן בזה למס' זבחים גם בהגהות מהר"ץ חיות ומצפה איתן לסנהדרין כא, ב. עיקר ציון ההצפעה"נ הוא ע"פ פירש"י זבחים.

ראה שו"ת יד חנוך (אב"ד סאסוב. תש"ס) במפענח נעלמים סי' ה' אות יא: "וראיית בתשובות הרמב"ם ז"ל הנקראים פאר הדור (רפוס לפסיא, סימן ז') שכתב בזה הלשון, ומן הראוי לך שתרע כי הכתיבה הזאת האשורית כיון שניתנה בה התורה ובה נכתבו לוחות הברית הרי מגונה מאוד להשתמש בה לדברי חול' ... וזהו שיטת רבינו בפירושו המשנה במסכת

ספר תורה של הקהל

כא

והנה בפשטות ניתן לפרש מחלוקת הנ"ל – אי נכתבו עברית או אשורית – בכל י"ג ספרי תורה. אבל באמת יש נפקא מינא גבי ס"ת שכתב משה רבינו והניחו בארון, ובין שאר י"ב ס"ת שנתנם מרע"ה לשבטים. דאף שנחלקו גבי כתב ס"ת שנתנו לשבטים כנ"ל, הנה ספר תורה שנכתבה בסיני²⁴ צריך דוקא להכתב בכתב אשורי, וכן כתבה משה,²⁵ והיינו, דספר

ידים (פ"ד מ"ה) שזה שנקרא הכתב אשורי אין הטעם מפני שעלה עם ישראל מארץ אשור, אלא נקרא אשורית מפני היותו כתב המאושר כלומר כתב המקודש ... והנה מה שהחליט הרמב"ם ז"ל דקי"ל באשורית ניתנה התורה, נלפע"ד שמקור מקומו הוא מזבחים (דף ס"ב ע"א) דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר נביא עלה עמהם בתחלת בית שני שהעיד על ספר התורה שתכתב אשורית, ומפרש הרמב"ם שהעיד שהתורה נכתבת מעולם באשורית ולא בעברית. (אבל רש"י ז"ל פי' העיד שתכתב מעכשיו והלאה אשורית. וזה תמוה מאוד, שאין מלת העיד סובל פירושו, שהרי כל עדיות דתנינן היינו שהעיד שכן היה מקדמת דנא. ורש"י ז"ל לשיטתו דנקט בפרק חלק (סנהדרין זז, ב ד"ה אשורית) כמאן דאמר שנקרא אשורית מפני שעלה עמהם מאשור).

וכהערתו בפ"י נביא שהעיד שתכתב אשורית, ראה הגהות מצפה איתן, פתח עינים, אור הישר זבחים שם. מהר"ץ חיות בתורת נביאים פי"ב (ע' עג). ועודן.

וראה הר המוריה הל' ביהב"ח פ"ב ה"ד: "והיינו כר' יוחנן דס"ל כן בזבחים שם. ושם איתא וז"ל במתניתא תנא ר' אליעזר בן יעקב אומר שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח ואחד שהעיד להן שמקריבין אף על פי שאין בית ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית עכ"ל, ורבינו לא פסק כוותיה דהך ברייתא משום דס"ל לראב"י דמתחלה ניתנה להם בכתב עברי וכמש"כ רש"י שם, אבל רבינו ס"ל כרשב"א בסנהדרין כ"ב א' דהכתב לא נשתנה כל עיקר והראיה דשקלו וטרו אמוראי אליביה יעו"ש ודריש משנה תורה היינו שצריך לכתוב שני ס"ת כדאיתא שם כ"א ב' וכמש"כ בהל' ס"ת פ"ז ה"ב ג' ובפ"ג מהל' מלכים ה"א וכבר האריכו הרבה מהראשונים והאחרונים להוכיח כן דאותו כתב לא נשתנה כל עיקר כידוע להמעיינים הלא בספרתם". וראה קרן אורה טעם ראב"י דכולל המקום והמזבח בחד עדרתן.

24. ראה הקדמת הרמב"ן לפירושו עה"ת. פיהמ"ש להרמב"ם מס' ידים (פ"ד מ"ה). לקר"ש חכ"א ע' 138 ואילך.
25. כ"ה ב"הכותב" בעין יעקב מגילה (ב, ב): "דרך ישרה שיבור לו כל בעל סברא זכה וטהורה שפי' מאמר בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי, הוא כדברי הריטב"א שהכוונה בו על כתיבת ס"ת שכל איש ישראל כותב לעצמו, ורחמנא ליצילן מלחשוב שנאמר ג"כ על כתב הלוחות וס"ת שבארוך, כי לדברי הכל נכתבו בכתב אשורי אשר בתיקון אותם האותיות ובוזיגם ובקשרים שהי' הקב"ה קושר להם נרמזים סודות נפלאים ... וכ"כ הרמב"ם בפ"י המשנה במסכת ידים (פ"ד מ"ה) "כי הכתב אשר נכתב בו אנחנו הוא כתב אשורי והוא הכתב אשר בו כתב הש"י התורה ונקרא אשורי מן הגדולה והתפארת כמו באשרי כי אשורני בנות והוא אמרם אשורי שמאושר בכתבו", ע"כ. ובחר הרב בפ"י לשון אשורי כדברי רבי אע"פ שהוא יחיד בטעם קריאת השם בלבד, ע"פ שטתו שכתב שם פעמים רבות שכל מחלוקת שיהי' בין החכמים שאינו בא לידי מעשה אין צד לפסוק בו הלכה, דומה לנרון שלנו שלענין מעשה כו"ע מודו שהכתיבה המשוכחת לס"ת היא אשורית ואין ביניהם מחלוקת רק בידיעת מנהג היחידים בספריהם ובטעם קריאת שם כתב אשורי, וענין זה ראה הרמב"ם שאין ליחס הכתב המקודש לארץ אשור כלל ... אלא שיהי' פירושו האמתי לספר בשבחו להודיענו שהוא מאושר בכתבו כדברי רבי". ע"ש.

(ז"ל חי' הריטב"א מגילה (ב, ב): "... מיהו ודאי תמיהא מלתא טובא דהא רב חסדא דאמר דמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין משמע דכולי עלמא היא, ואילו התם בסנהדרין אמרינן דאיכא מ"ד שהתורה ניתנה לישראל בכתב עברי ולשון הקדש וחזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית, ואמרינן מאי אשורית שעלה עמהם מאשור שכתב הקדש הוא כתב בני אשור, וזה תימה גדול שיהיה הכתב הזה המאושר שיש בכל קוץ וקוץ ממנו תלי תלים של הלכות יסודות התורה כתב של בני אשור ויהי הלוחות מכתב עברי, ועוד בכתב עברי מה נס היה במ"ם וסמ"ך, אבל ודאי אין ספק שזה הכתב הנקרא אשורית הוא כתב הקדש שבלוחות ועל שם כך נקרא קדש, וכן לשון הקדש, ומעולם לא נראה הכתב ההוא אלא בלוחות, אבל לשון הקדש כבר נודע לאבות ובני ישראל קודם מתן תורה וכו' השם מדבר עם נביאיו וקדושי, ואעפ"כ מתוך תומת וקדושת הכתב ההוא באותן הימים לא היו כותבין אותו אפילו בספרים שכותב המלך או כל אחד ואחד לעצמו אלא היו כותבין אותו בכתב עברי, וזהו שכשנגנז הארון שכתובים לאותיות מנצפ"ך, וכשגלו לאשור וידעו בני אשור כתב זה נטלוהו להם או שהיה אצלם קודם לכן שנודע להם מספרי הקדש מלבד כתב שלהם או שהיה להם וחמדו אותה, ובני ישראל הורגלו בו עמהם משם ואילך וזהו שעלה מאשור, ובימי עזרא ניתן להם לכתוב ס"ת ושאר כתובים וכדדייקינן מדכתיב וכתב הנתון..."). [הריטב"א ועד"ז הרדב"ז בשו"ת ח"ג סי' תתפ"ג (תמב) הזכירו מפורש (רק) לוחות]. פתח עינים מגילה שם. וכ"ה בס' מגדל עוז (לר"י עמדון) עליית הכתיבה (תוספת כתיבה), ושם: "וכך הם דברי הר"מ ז"ל בתשובת (פאר הדור

תורה שהניח בארון הי' מיוחד ששם הי' כתוב כל התורה כולה בכתב אשורי ולשון הקודש, שלא היה כן בשאר ספרי התורה.²⁶

וכן, בנוסף למה שנכתב אשורית, מצינו בו חידושים נוספים, שהטעמים הוי כתובים בתורה, גם הנקודות וכל המסורה הכתיב והקרי,²⁷ וכן בנקודה של שם בן ד', אשר זה

ס' ז' הביאם הר"מ אלשקר (סי' עד) שמחמת חשיבות וקדושת כתב אשורי נמנעו מלכתוב בו דברי חול, והוא שגרם שלא לכתוב בו אפי' ס"ת של המון ישראל קודם עזרא כו". ובספרי דבי רב לספרי פ' שופטים (פיסקא קס) כ': "ונלע"ד דאפי' לסברת מר זוטרא לעולם עשרת הדברות הנכתבו במכתב אלקים היו בודאי בכתב אשורית (ואע"ג דמ"ש מהרש"א בחדא"ג בשם הירושלמי לא משמע הכי), וכן הס"ת שכתב מרע"ה והניח בארון, אבל שאר ספרי תורה שכתב וחילק לשבטים כתבם בכתב עברית בשביל כבוד כתב אשורית שלא יהא ממשמש ביד כל או"א". וביתר אריכות מבאר הוא בחסדי דוד לתוספתא סנהדרין (פ"ד ה"ה). יד דוד סנהדרין (כא, ב). ס' היחש השער השני, וש"נ. ס' אשתדלות ח"ב הנ"ל פ' קסב וע' 189. מרגליות הים סנהדרין כא, ב. אות לח. המקרא והמסורה (מרגליות) ס' ט. שו"ת שם משמעון או"ח סי' י'. (בהמקרא והמסורה שם (ע' ל"א) שגם ס"ת של השבטים כתב אשורי כס"ת שבארון. וראה בזה שו"ת שם משמעון או"ח סי' י'. ועוד. וראה משך חכמה פ' וילך (לא, ט). ולענין שימוש בכתב אשורי בדברי חול (ובדפוס), ראה שו"ת שלמת יוסף (לרש"ס) מהצפ"נ סי' ט"ו אות ג. אג"ק רבינו בכ"מ, לדוגמא אג"ק חיי"ב ע' רכח. סה"ש תשמ"ע ע' 431.

(כמ"ש לעיל מהכתוב ומג"ע בדעת הרמב"ם, ראה עוד בשו"ת יד חנוך (אב"ד סאסוב. תש"ס) מפענח נעלמים סי' ה' אות י - יא בתשובת הרמב"ם ושמוקרו מוזכחים (סב, א). אבל לא כ"כ מרכבת המשנה בדעת הרמב"ם הל' שאר אבות הטומאה פ"ט ה"ה).

26. ומ"ש בירושלמי מגילה (פ"א ה"ט): "אמר רבי לוי מאן דאמר לרעץ ניתנה התורה עי"ן מעשה ניסים, מאן דאמר אשורי ניתנה התורה סמ"ך מעשה ניסים". ומפרש בפני משה, "בכתב עברי ניתנה התורה וזהו הלוחות, ואמרינן מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין לפי שהכתב הי' מעבר לעבר ואלו אין להם דיבוק כשהן חלולים כך אא"כ בנס הי', וזהו בכתב אשורית, אבל בכתב עברי צורת המ"ם והסמ"ך נשתנו ויש להם דבקות מהצדדין, אלא שהע"ן שכתב עברי הוא כצורת הסמ"ך של אשורית, א"כ העי"ן שבלוחות מעשה ניסים הי'" וראה ח"י הר"ן סנהדרין (כא, ב) ד"ה חזרה, נראה לכאן לפי הירושלמי למ"ד ברעץ גו' ס"ל ה"ה לוחות ניתנה בכתב עברי, והוא דלא כמשנ"ת בפנים (ובהערה 25) שלענין הלוחות וס"ת שכתבה משה כו"ע מודים שנכתבה אשורית, והעיר בזה הרב"ז בשו"ת ח"ג סי' תפ"ג (תמב) וכ': "ובודאי הריטב"א ז"ל (ושבעה ע"ה 25) לא ראה הירושלמי או שמא גירסא אחרת היתה לו", וע"ש שמחלק בזה בין לוחות ראשונות לאחרונות, וכבר העירו ע"ז בכ"מ -

ראה מגדל עוז (לר"י עמדין. ברדיטשוב תקצ"ו) עליית הכתיבה (שה, ב) שמבאר: "אין זה כדאי לקרות ערעור על הפירוש הברור הנ"ל (על כתיבת הלוחות בכתב אשורי) כי האומר כך (למ"ד ברעץ נתנה תורה עי"ן מעשה ניסים) לא נתכוין לכתב שבלוחות, אלא לומר (לפי המ"ד שס"ת של המון היו בכתב עברי) כשאמרו או הראו לישראל והודיעם הנס שבלוחות שהיו בהן אותיות עומדות בנס, לא יוכלו לומר להם סמ"ך בנס עמדה, מאחר שלא נודע להם צורת אות הסמ"ך באשורית, שלא ידעו מה היא (כי כתבם למ"ד זו הי' עברי) שהיתה נעלמת מהם צורת הכתיבה האשורית, אלא הוצרכו לומר להם עי"ן שבלוחות (הנודעת וניכרת להם שהיא סתומה) בנס היתה עומדת, והיינו הך, כי עי"ן שברעץ הוא סמ"ך באשורית". והסכים עם ביאור זה בס' היחש השער השני פ"ט, ע"ש.

27. בצפע"נ תרומות ע' 122 עמ"ש שהס"ת כתוב כן כ': "ועי' כמס' סופרים (פ"ג ה"ה) גבי ספר שנקדו ובפסקי תוס' מנחות דף פ"ז ע"ב (שם אות רלא)".

(עי' צפע"נ על הרמב"ם הל' תפלה פי"ב הי": "דכס"ת יש שני מצות א' מצות הכתיבה בעצמה וא' מצות הלימוד מן הכתוב, וזה ר"ל במנחות דף ל' הקב"ה אומר ומשה כותב ואומר, ר"ל דקודם אמירה הי' משה כותב מה שאמר לו הקב"ה ואח"כ מלמד לישאל, אך זה רק בהך כתיבה ללמוד, אבל בכתיבה למצות כתיבה זהו המחלוקת דגיטין דף ס', ובוזה הי' כתוב ע"פ המסורה, ובהני דללמד הי' ע"פ הקריאה", ע"ש).

בקדמות וגדר הנקודות והטעמים, כתיבתם ואי כתיבתם בס"ת, ראה כוזרי מאמר שלישי סי' כט-ל ואילך. מגדל עוז (לר"י עמדין) "עליית הכתיבה". ס' היחש השער השלישי. ס' אשתדלות ח"א פרוזודור ע' 9 סוף הערה 4. שם פ"א ע' 15. פ"י ע' 30. פ"ג ע' 75-74. ומבאר פרט כצפע"נ בנקודות וטעמים בס"ת שבארון פנ"ה ע' 93 "השכל הישר מגיד לנו ובפרט הספר שמסר לשבט לוי", ע"ש. פנ"ה ע' 97 והערה 14. פ' פ"ג ע' 169 והערה 5 וע' 70. ח"ב פ' קעד ע' 231-230. קונטרס פקועות שדה לשדי חמד ס"ד ומהדרת קה"ת ח"ט ע' א' תתק"ז ואילך. אנציק' כרך כ' ערך טעמים. ועוד. וובס' היחש השער השני פ"ד ע' 31 (ד"ה אמנם) גם ספר המלך מנוקד. ושם השער השלישי פ"ד והערה 1 מבאר בדברי התוספתא ב"ד של כהנים כו' דגם ספרי היחידים היו מנוקדים, ע"ש.

נקרא שם המפורש לשיטת הרמב"ם.²⁸ ולכך, מפני שנכתבו בה אף טעמי תורה מבואר דנתנה להלויים,²⁹ משום דאצלם הוי שיר שלהם עבודה,³⁰ וקיי"ל דעיקר שירה בפה³¹ וזה הוי הטעמים, כמבואר בפירוש"י במסכת ערכין (יא, ב ד"ה על עסקי קול) גבי משה ידבר (שמות יט, יט)³² דאז ה"י משה מצווה על שירה לפי שמשה רבינו לוי ה"י, וה"י משורה, ושירה הוי עבודה.³³

ואם יקשה – כיצד כתב משה טעמים ונקודות ומסורה, הרי הם בכלל דברים שבע"פ שא"י אתה רשאי לכותבן, כדאיתא במסכת גיטין (ס, ב) ומסכת תמורה (יד, ב):

28. רמב"ם הל' יסודות פ"ו ה"ב. ראה צפע"נ על הרמב"ם שם ולמו"נ פס"א וביחס לרש"י ותוס'. צפע"נ עמ"ס קידושין (עא, א) וש"נ. ועוד. רשימות רבינו חוברות מא-מב. וראה בזה וכן לענין ניקוד ההשם, ס' אשתדלות ח"ב פ' קט-קמא ובהערות (ע' 84 ואילך). ועוד.

29. כמפורש בכתוב "ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' גו" (וילך לא, ט) "ויצו משה את הלויים גו' לקח את ספר התורה הזה" (וילך לא, כה-כו) וכמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לפיהמ"ש (מהדורת קאפח): "ולפני מותו נתעסק בכתיבה וכתב שלשה עשר ספרי תורה כולם גוילים מן בית בראשית עד למד ישראל ונתן ספר לכל שבט שיתנהג על פיו והשלשה עשר נתנו ללויים ואמר להם לקוח את ספר התורה הזה וכו' ודברים לא, כו" וראה מהדו"ה דפיהמ"ש (המאור. ירושלים תשס"ט). ראה פסיקתא דר"כ פ' וזאת הברכה: ר' בניי בשם רב הונא שלש עשרה תורות כתב משה י"ב ל"ב שבטים ואחד לשבטו של לוי שאם בקש אחד מן השבטים לעקור דבר אחד מן התורה יהא שבטו של לוי מוציא ספר תורה שלו ומגיהו מתוכו". ואף שלאח"י שמוה בארון כמפורש בקרא ושמתם אתו מצד ארון ברית ה' גו" (שם, כו) וכמ"ש הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה כמבואר לעיל.

ראה רמב"ן עה"ת פ' וילך (לא, כד): "וטעם ויהי ככלות משה לכתב, כי מתחלה כתב את התורה ויתנה אל הכהנים כאשר נאמר למעלה (שם, ט), ולא אמר להם אנה יניחו אותה ואחרי כן נצטוו בשירה הזאת ויכתוב אותה וילמדה את בני ישראל בו ביום והנה הוסיף אותה על התורה ויהי ככלות משה לכתוב הכל בספר התורה אז צוה את הכהנים לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם, שיהיה מונח בארון מן הצד כי מעתה לא יגעו בו כלל להוסיף או לגרוע וזה טעם ויהי ככלות משה לכתב וגו' עד תמם כו". וראה צרור המור עה"כ בזה שנתנה ללויים ושהם ישמיהו בארון. וראה חזקוני שם (לא, ט). אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון וגו': "ואף על פי שהלויים היו נושאים ולא הכהנים מ"מ תיכף אחר פטירתו של משה נשאוהו הכהנים כשעברו ישראל את הירדן כדאיתא בסוטה תניא אמר ר' יוסי בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון כשעברו את הירדן וכשסבבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו. ד"א משום שהכהנים מתקנין המשאות לבני לוי כמו שמפורש בפרשת במדבר קרי להו לכהנים נושאי ארון ברית ה' וגו". וחזקוני שם (לא, כה). ויצו משה את הלויים: "הנוכרים במ"א שהם כהנים ואין לומר לויים ממש שהרי אינם נוגעין בארון". וראה בענין זה לקו"ש ח"ט ע' 315 ואילך.

30. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג.

31. פיה"מ להרמב"ם פ"ב דערכין. שם עירובין פ"י מ"ג ובתוי"ט ד"ה קושרין. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ג. וראה תוס' ערכין (יא, א) ד"ה לא. תוס' סוכה (נא, א) ד"ה כתנאי. ועוד. וראה "אוצר" לסוכה שם.

וראה רש"י ותוס' קידושין (סט, ב) ובתוי"ט שם (פ"ד מ"א): "וזה לרסברי עיקר שירה בכלי ... ומיהו אפשר דאע"ג דעיקר שירה בפה מ"מ ... וזה י"ל בדעת רש"י ותוס' ומ"מ ... ע"ש. וראה מפתח לרמב"ם מהדורת פרנקל שם, וש"נ.

32. ראה צפע"נ עה"ת יתרו (יט, יט) בפ"י דברי המכילתא, ובנעימה שה"י משה שומע בו ה"י משמיע את ישראל כו', ר"ל צריך לשמוע בנעימה, ר"ל עם הטעמים, דהא הוא נצרך לומר שירה", ע"ש וש"נ בענין שהטעמים הוי השירה בפה. 33. וכל זה גם בתקופת המשכן שבמדבר, בלויים ומשה רבינו, וכמשנ"ת בכ"מ בצפע"נ עה"ת, ר"פ נשא. פ' בהעלותך.

פ' קרח, ע"ש.

34. ראה שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' אלף סח (תרמ"ג): "ומסר הנקודות והטעמים כשאר תורה שבעל פה שהיא פירוש לתורה שבכתב כן הנקודות והטעמים הם פירוש לתורה שבכתב, והדבר ידוע כי האותיות בלא נקודות וטעמים יש בהם משמעיות הרבה וצירופים שונים וקריאות הפכיות ולכן לא ניתנו הנקודות והטעמים ליכתב בס"ת ויכתבו בחומשים משום עת לעשות לה' כדי שלא תשתכח תורת הקריאה כשאר תורה שבעל פה". הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"א וקו"א סק"ב, פ"א ה"ו. קונטרס פקועות שדה לשרד"ח ס"ד. ועוד.

כתיב (שמות לד, כז) כתוב לך את הדברים האלה (אלמא נכתבה. רש"י)³⁵ וכתיב (שם ושם) כי ע"פ הדברים האלה (אלמא לא נכתבה. רש"י), הא כיצד, דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה (דברים שאמרתי לך בכתב אי אתה רשאי למוסרם לישראל על פה. רש"י)³⁶ דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב.

יש לומר כמש"כ רש"י שבת דף ו' ע"ב על דברי הגמ' שם "דאמר רב מצאתי מגלת סתרים בי רבי חייא" – מגילת סתרים "שהסתירוה מפני שלא ניתנה ליכתוב וכששומעין דברי יחיד חדשים שאינן נשנין בבית המדרש וכותבין אותן שלא ישתכחו מסתירין את המגילה".³⁷ וכמו כן בנדון דידן, כיון שנגזז הספר תורה בארון לא שייך בו דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבן.

על כל פנים בספר תורה שהי' גנוזה בארון הקודש שם הי' כתוב כל זה, כנ"ל.³⁸

הגהת ספר תורה של מלך

והנה גם ספר תורה של מלך צריך להיות דוקא בכתב אשורי ולשון הקודש,³⁹ והי' נכתב

35. בפירש"י עה"ת ד"ה את הדברים האלה: "ולא אתה רשאי לכתוב תורה שבע"פ". ובשפתי חכמים שם "דאלה מיעוט הוא". ראה גיטין ותמורה שם דבי רבי ישמעאל תנא "כתוב לך את הדברים האלה (שמות לד כז), "אלה" אתה כותב אבל אין אתה כותב הלכות". ובס' יוסף הלל על פירש"י עה"ת כ': "כרפה"ר נרשם הר"ה "כתוב לך את הדברים האלה" וכ"ה בדפוסי רומא וזאמורה. ונכון הוא, שרש"י מוסב על תיבות "כתוב לך", את הדברים האלה אתה כותב ולא תורה שבע"פ".

36. בשדי חמד פאת השדה כללים מערכת הדל"ת כלל ד (ר"ה ודאתאן) בתוך שקו"ט אי הי דאורייתא, שי"א שנראה מדברי רש"י שסובר שאזהרה זו היא רק למשה רבינו עצמו שלא יאמרם לישראל על פה ומצוה לשעתה ולא לדורות, ע"ש.

37. וכ"ה בפירש"י שבת צו, ב ד"ה מגילת סתרים: "שהסתירוה לפי שאין כותבין הלכות". ובפירש"י ב"מ צב, א ד"ה מגילת סתרים: "מגילה טמונה לפי שאסור לכתוב הלכות וכשהי' שומע דבר חידוש וירא לשוכחו הי' כותבו ומסתיר מן העין". שו"ת צפע"נ (ווארשא) סי' רמ"ט בדעת רש"י בזה. אגרות משה אר"ח ח"ד סי' ל"ט (נב, ב שו"ה והא) בדברי רש"י. וראה הגהות מהר"ן חיות לרש"י שבת (ו, ב) וס' היחש השער השלישי פ"ה והערה 1 מ"ש וציין בכללות ענין זה. וראה רמב"ם בהקדמתו למשנה תורה "... והמצוה שהיא פירוש התורה לא כתבה ... אע"פ שלא נכתבה תורה שבע"פ ... ומימות משה ועד רבינו הקדוש לא חברו חברו שמלמדין אותו ברבים בתורה שבעל פה אלא בכל דור ודור ראש בית דין או נביא שיהי' באותו הדור כותב לעצמו זכרון בשמועות ששמע מרבותיו והוא מלמד על פה ברבים וכן כאו"א כותב לעצמו כפי כחו מביאור התורה ומהלכותיה כמו ששמע ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור ברינים שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדרות והסכימו עליהן בית דין הגדול וכן הי' הדבר תמיד עד רבינו הקדוש ...". וראה מו"נ ח"א פע"א. ובתורת נביאים מאמר תושבע"פ (למהר"ן חיות) ע' קיג בהגהה: "מדברי הרמב"ם משמע דגם קודם רבי הי' כל חכם כותב לעצמו ... וכוון למגילת סתרים הנ"ל".

באבן שלמה על ראב"ן סי' מב (לא, ב ד"ה ונלע"ד) מעיר שהרמב"ם לא הביא בהלכה בס' משנה תורה דתושבע"פ אא"ר לכותבן, והביא בהל' תפלה פ"ב ה"ח דברים שבכתב אא"ר לאומרן בע"פ, ע"ש. ובאג"ק לרבינו ח"ח ע' רנה: "דפשיטא דלא יסמוך על מ"ש בהקדמת ספרו (וגם שם הוא רק ספור דברים ולא פס"ד), או במו"נ", ע"ש.

38. להעיר ממגלה עמוקות (אופן קפב) הובא בילקוט ראובני פ' שמות (ד, ב): "איתא בס' סודי רזיא בימי עזרא שתיקן הטעמים והנקודות ותגין ע"י שלשה ספרי תורות שנמצאו אחר החורבן ספר מעו"ן ספר זאטו"טי ספר הי"א [ראה ירושלמי תענית (פ"ד ה"ב) מס' סופרים (פ"ר ה"ד)], ודבר זה נרמז באורייתא, "מו"ה בידך", כלומר ג' ספרים יהיו בעולם שלא תשתכח התורה, כי מו"ה ר"ת מעו"ן זאטוטי היא, מאלו הספרים ילמדו ישראל רזי' של תורה הטעמים והתגין, על כל קוץ וקוץ תלי' של הלכות". ראה בזה תורה שלמה הי"ט (משפטים) מילואים סי' לג פ"ט ע' שעו והערה ב. ועוד.

וראה שו"ת כת"ס יר"ד סי' קמ"ב ע"פ המקורות בפסול ס"ת עם טעמים ונקודות, ע"ש וש"נ. ס' אשתדלות ח"א פ' נ"א-נ"ד ע' 75 ואילך. (ועי' מ"ש פנ"ה). ועוד.

39. אולי כ"כ (גם) ע"פ דברי הספרי פ' שופטים (פיסקא קס) בפרשת המלך, משום שעתידה להשתנות, היינו שצריך

ספר תורה של המלכים מספר תורה המיוחד שכתב משה והניחו בארון, כמבואר לעיל ברמב"ם ע"פ הספרי.⁴⁰

והנה כל זה עד שנבנה המקדש, אבל אחר שנבנה מקדש ושמו בו הארון שוב לא היו יכולים ליכנס לשם דהיי' בבית קודש הקדשים, ובמילא בלתי אפשרי היה לכתוב ולהגי' ספר התורה של המלך מספר שכתב משה וגנו בארון.⁴¹

לכתוב ס"ת של מלך בכתב שעתידי להשתנות אליו, היינו שצ"ל בכתב אשורית, שכתב ליבונאה (דשאר ס"ת) עתיד להשתנות אליו. וכ"כ לפרש במלבי"ם. (דלא כמפרשי הספרי שמלמדנו בכללות שישתנה הכתב דאז לאשורית לעתיד וכמ"ש בתורה תמימה (דלעיל הערה 1) שכן דרך הכתובים לרמז אף שאי"ז דין בהמלמדו). ועי' תשובות הגאונים (הרכבי) סי' שנ"ח שכ' על המ"ד בסנהדרין (כא, ב) שהכתב נשתנה ע"י עזרא לכתב אשורי, "ועוד וכתב לו את משנה התורה הזאת כתב שעתידי להשתנות, כלומר יכתב כל זמן בכתבו". וראה ס' היחש השער השני פ"ד הערה 4 ע' 29, שם ע' 32-31, דס"ת של מלך היתה בכתב אשורית, ולדעתו גם ס"ת של הסנהדרין הכהנים השרים ועיני העדה, שם פ"י ע' 49, ע"ש.

וכן בהעמק דבר פ' שופטים (יז, יח מלפני הכהנים הלויים): "דכל ישראל אע"ג שמצוים לכתוב ס"ת כו' מ"מ היו רשאים לכתוב כתב ליבונאה כו' אבל המלך הי' מצוה לכתוב אשורית כס"ת שכתב משה רבנו ונתנה לכהנים הלויים כמ"ש בפ' וילך". וראה ס' צחות להראב"ע (ברלין. תקכ"ט וכו, ד): "וכן טעם "את משנה התורה הזאת" ודברים יז, יח, כי משה כתב ספר תורה אחד ונתנו לכהנים הלויים כאשר הוא כתוב כי הם השופטים, וצוה שיכתוב ספר שני כמוהו ויתן למלך כי גם הוא שופט".

ולכא' (גם) מסתבר לומר כן, דהא דינו לכתוב ולהגי' ס"ת של מלך מס"ת של משה, ואם אין זה רק לענין חסר ויתיר (ראה תשובת הרמב"ם (מהדורת י. בלאו) סי' תמב: "וכי המשנה "ספר העזרה" היא, שאין בה אות חסירה או אות יתירה") אלא גם לענין הכתב וצורת האותיות א"כ פשוט דשל מלך הוי אשורית. ראה עד"ז מהר"ם שיק על תרי"ג מצות פ' שופטים מצוה תק"ב: "ועוד נראה טעם אחר למה [המלך] אינו יוצא בס"ת שהי' לו מקודם, משום דהספר של מלך צ"ל נכתב ומוגה מס"ת שבעזרה וא"כ הוא נכתב בנוסחא אחרת מס"ת של הדיוט שכתבו כמו שכותבין סתם ס"ת, לכך צריך ס"ת אחרת". ובשו"ת שם משמעון אבהע"ז סי' כ"א (ר"ה ועי"ל כיון): "הס"ת של המלך הי' כותבין ומגיהין אותו הב"ד הגדול מס"ת של העזרה וראי שהיו האותיות והשיטין שלו ג"כ כדמות הס"ת שבעזרה (ומיישב בזה צ"ע דהכס"מ בהל' ס"ת פ"ו והל' מלכים פ"ג שלא כ' הרמב"ם דס"ת של מלך עושה אותה כמין קמיע וכו' (סנהדרין כב, א), מפני שאז צ"ל באותיות זעירות, ולא באותיות דס"ת של העזרה ונע"י שו"ת שם משמעון או"ח ס"י שו"ה וכוה)).

אבל ראה חי' הריטב"א מגילה (ב, ב): "... ואעפ"כ מתוך תומת וקדושת הכתב ההוא באותן הימים לא היו כותבין אותו אפילו בספרים שכותב המלך או כל אחד ואחד לעצמו אלא היו כותבין אותו בכתב עברי...". וכן בחסדי דוד לתוספתא סנהדרין (פ"ד ה"ה): "אע"ג דכל אדם מיישראל חייבו הכתוב לכתוב ס"ת לעצמו וכן המלך כותב לו, מ"מ לא ניתנה רשות אלא לכתבה בכתב עברית ובלשון הקודש... ובימי עזרא נתחדשה הלכה... ניתן להן רשות לכתוב בכתב אשורית... וז"ש גבי מלך וכתב לו את משנה התורה הזאת (דברים יז, יח) כתב שעתידי להשתנות, כלומר דכזמן המלכים הראשונים כמו שאול ודוד לא היו רשאים לכתוב ס"ת לעצמו אפי' המלך אלא בכתב עברי שלא הי' שם ס"ת אחר שנכתב בלשון אשורית כו". ראה גם מגדל עזר (לר"י עמדין) עליית הכתיבה, לענין מלך. שו"ת שם משמעון או"ח ס"י י' (ר"ה וכוה).

40. ראה שו"ת מהנה חיים ח"א סי' ח' (יח, א): "בס"ת הנכתב לשם מלכות יש בו קדושה יתירה, והוא מוגה מספר עזרה ע"פ ב"ד של ע"א, וגם אסור להדיוט לקרות בו כמבואר בתוספתא "וקרא בו" הוא ולא הדיוט, הרי נגלה שיש קדושה יתירה לס"ת של מלכות", ע"ש. ובהעמק דבר פ' שופטים (יז, יח. מלפני הכהנים הלויים): "ונראה דבזה נכלל שיהיו הכותבים והעוסקים בזה גדולי ישראל ותהי' בזה קדושה יתירה, למען תהי' קריאת המלך בה מועיל לכל הכתוב הלאה במקרא הסמוך וכו'". ועוד. וראה רשימות שיעורים (לגר"ד ס) עמ"ס סוכה ע' מב-מג (מהגר"ח) בגדר בעלי מסורת התורה בכתבת ס"ת לענין משה רבינו והסנהדרין, וכתבת ס"ת של המלך ע"פ ב"ד של ע"א.

41. ראה יפה עינים כתובות (קו, א): "והקשה חכם א' הלא לא מצינו שנכנס כה"ג ליקח הס"ת ולהחזירה שם, ונראה דבאמת לא היתה מונחת בארון כ"א בשעת הבמות שאז היו נגשים להארון, והגמ' מדמה כמו שספר עזרה לתחלתו הוא נגלל כן הספר שהי' בארון נגלל לתחלתו".

ולהעיר מחידושי הריטב"א מגילה (ב, ב): "הא דאמרינן מנצפ"ך צופים אמרום... והא צופים אמרום לאחר יאשיהו דאילו קודם לכן הרי היו שם הארון והלוחות והיכי אסיקנא דשכחום וחזרו ויסדום, אלא ודאי אחד שנגנו הארון בימי יאשיהו שכחום וחזרו ויסדום, ובירושלמי (פ"א ה"ט) אמרינן דצופים היינו ר"א ור' יהושע". ועד"ז בחי' הרשב"א מגילה שם.

אי לזאת אחר כך, כשנבנה מקדש שלמה, הי' המלך כותב ספר תורה שלו מאת ספר תורה של המלך הקודם, והס"ת של מלך הקודם היתה נגזרת בבית דין.⁴² וכדמצינו בתוספתא סנהדרין (פ"ד ה"ד) בדיני המלך: "וכותב לו ספר תורה... שלא יהי' נאות בשל אבותיו אלא בשל... ואין רשות להדיוט לקרות בה... ומניחין⁴³ אותו בכית דין של כהנים ובכית דין של לויים ובכית דין של ישראל המשיאין לכהונה...".⁴⁴ היינו, שלאחר פטירתו של מלך היו גונזים ס"ת שלו בב"ד.

ולפי זה יש לפרש דמה שכתב הרמב"ם גבי ס"ת של מלך ד"מגיהין אותו מספר העזרה על פי בית דין הגדול" – 'ספר העזרה' קאי לא רק על ספר תורה שכתב משה בכתב ידו וגנזו בארון, אלא גם על ספרי תורה של מלכים – שהרי ספרים אלו הוגהו על פי ספר תורה שבעזרה ('ספר תורה שכתב משה') ונעשו במתכונתו בכתב אשורי. ולכן, כשאין באפשר להגיה מספר שכתב משה, מחמת איסור כניסה כנ"ל, מגיהין מתוך ספרי מלכים שהם בסוג 'ספר תורה שכתב משה' – ספר עזרה.⁴⁵

ומתמי' ע"ז מהר"ץ חיות במכתבו הא' בריש ס' היחש: "וכוונתו נתיי ספר ונחזי ... התמי' עצומה על דברי הרשב"א מ"ש דקודם יאשיהו אין אפשרות השכחה מפני דס"ת מונח בארון, ומי יוכל לכנס לקה"ק לפני ולפנים...". וראה ס' היחש שם השער השני פ"ח.

42. בתוספתא סנהדרין (פ"ד ה"ד): "וכתב לו שתהא כתובה לשמו ואין רשות להריט לקרות בה שנאמר "וקרא בו" הוא ולא הדיוט". [במהדורת צוקרמנדל "הוא ולא אחר"]. בחסדי דוד לתוספתא שם: "לית' בגמ'. ומ"מ נראה שהדין דין אמת, דהא לא גרע משרביטו ושאר כל כלי תשמישו שאין משתמשין בהן. ומיהו אצטרך לאשמועינן הכא, דלא תימא מצות לאו ליהנות ניתנו, ונמצא דלא דמי להשתמש בשאר כליו, קמ"ל. ומ"מ לא ידענא למה השמיטו הרמב"ם ז"ל, ואפשר דסמך עמ"ש בהל' נדרים גבי מורד הנאה וכו'". התוספתא הובא בלח"מ הל' מלכים פ"ג ה"א. וכ' בחי' מים חיים (להפר"ח) על הרמב"ם שם בדרשת התוספתא: "ונראה דאסמכתא בעלמא הוי, והדין לא הזכירו רבינו לפי שמסך אמ"ש בריש פ"ב דאין משתמשין בתשמישו של מלך, ונ"ל דהתוספתא ספר תורה איצטריכא לי', מידי דהוה מידי דמצוה הוי ושמיר דמי ההדיוט לקרות בו, קמ"ל דאפילו הכי אסור". (וראה מ"ש שו"ת קול מבשר ח"ב סי' כ"ח סוף אות כג).

וכ' בס' פרי האדמה על הרמב"ם הל' מלכים פ"ג שם, בדמלך שמת, מלך חדש משתמש בס"ת שלו כמ"ש הרמב"ם ברפ"ב גבי עבדיו ושמשיו "וכן לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו ושמשיו אלא מלך אחר". ודן לומר שגם הדיוט מותר לקרות בס"ת של מלך לאחר מות המלך, והתוספתא מיירי בחייו של מלך, ע"ש. וראה בזה ס' ברכת אהרן עמ"ס ברכות (לר"א לעוין) מאמר קמח אות ג. הנסמך בס' המפתח רמב"ם מהדורת פרנקל הל' מלכים שם. ועי' צפע"ג לירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו ד"ה מלך ישראל (ע' רכג).

(ובס' היחש השער השני פ"ד ע' 32-31 טעם הדין "ולא הדיוט", דס"ת של מלך בכתב אשורית ומנוקד (לדעתו), ולכן אין רשות להדיוט לקרות בו למען לא יתבונן ע"פ אופן אחר זולת המסורת על פה, כי לא היו מגלין הפי' הברור אלא לצנועין. שם פ"ח ע' 41-42 והערה 5, ואין הטעם שאין משתמשין בשרביטו של מלך, ולכן מניחין ס"ת של מלך בב"ד של כהנים כו' כי להם הותר ג"כ כתב אשורי (לדעתו). ע"ש).

43. ראה הערת מהר"ר לצפע"ג עה"ת פ' שופטים (יז, יח) אות מד שמבאר עפי"ז להצפע"ג דברי התוספתא שלפנינו "ומניחים אותו בב"ד של כהנים", גם ובשילוב עם הגורסים בהתוספתא "ומגיהין אותו" (ראה לעיל הערה 14), דהס"ת של המלך הקודם מניחין בב"ד, וממנו מגיהין ס"ת של המלך החדש (כשבלתי אפשרי להגיהו מס"ת המונח בארון, כשנבנה המקדש כמבואר בפנים). ועי' הערת מהר"ר לצפע"ג פ' וילך (לא, ט) אות ד.

44. בס' היחש השער השני פ"ח ע' 42-41 שלכן הניחו ס"ת של מלך בב"ד של כהנים לויים וישראלים המשיאין לכהונה, דס"ת של מלך היתה כתובה בכתב אשורית, וב"ד וכו' הותר להם (לדעתו) ג"כ כתב אשורי וס"ת שלהם אשורית, ולא לשאר העם. ושם השער השלישי פ"ד והערה 1 (ע' 57) בדברי התוספתא שספרי היחידים היו מנוקדים, ע"ש.

45. ראה הערה 42. וראה מאירי (מור"ק יח, ב): "ואין מגיהין אות אחת אפי' בספר העזרה שהוא צריך צורך גדול להיותו מדוייק ביותר מפני שהוא עומד לקרות בו במעמד כל ישראל, ולהעתיק ולהגיה ממנו ספר תורה למלך". וראה מ"ש דברות משה עמ"ס ב"ב ח"א הערה עב (ע' קסב) ד"ה אבל.

ביאור דברי רש"י והרמב"ם

והנה בשל ייחודיותו של ספר תורה של מלך, שהוגה ע"פ ס"ת שכתב משה, כנ"ל, הנה בשל זה [...] בזמן שהי' צריך לקרות פרשת הקהל, כמבואר בספרי פ' שופטים (פיסקא קס) דקרא דכתיב גבי מלך "וכתב לו את משנה התורה" הי' זה לקריאה שצריך לקרות בפרשת הקהל, וז"ל הספרי: "משנה, אין לי אלא משנה תורה, שאר דברי תורה מניין... אחרים אומרים אין קורין ביום הקהל אלא משנה תורה בלבד".⁴⁶

ו'קריאת הקהל' – גם מפני קריאתה מתוך ס"ת של מלך – היה בה מעין מעמד הר סיני. וע"ד שכתב הרמב"ם בסוף הלכות חגיגה (פ"ג ה"ו) "וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסניי אפילו חכמים גדולים שיוודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה ומי שאינו יכול לשמוע מכויין לכו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל"⁴⁷ – ומעלה מיוחדת זו, "כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה", רצונו לומר, מפני דאז הוי הקריאה בספר תורה הנכתב כן,⁴⁸ וכנ"ל.

46. וע"ד שכ' הפר"ח לבאר בכוונת רש"י ע"פ הספרי שהמלך קורא בהקהל (ראה לעיל הערה 1), עד"ז ר"ל הצפע"נ דהספרי גם מלמדנו שקורא מס"ת של מלך. ויתירה מזה מפורש בפסיקתא זוטרתא ונתבאר ברי"פ לרס"ג ח"א עשה ט"ז ס"ת של המלך אינה אלא בשביל הקריאה בהקהל ועי' בצפע"נ דמשמע קצת דס"ל ג"כ הכין, ע"ש דמוכח מזה ב' דברים א' המלך קורא, ב' שקוראין בס"ת של מלך (ראה לעיל הערה 1). (הרי"פ לרס"ג שם מפרש כן בדברי רש"י לסוטה, ונשאר בצ"ע שם קל, א) עפי"ז מרש"י ב"ב שקראו מס"ת של משה בעזרה. ומיושב ע"פ ביאור הצפע"נ שגם שם הכוונה לס"ת של מלך שהגיהו מס"ת של משה).

וראה לקר"ש ח"ט ע' 327 הערה 46: ". באיזה ספר תורה הי' קורא: ע"פ דרשת רש"י בסוטה (וכן לשאר הדרשות בספרי שם) משמע שקורא בהתורה שמונחת אצלו שמצוה עליו לכתוב. . . משא"כ כאם למדין מפסוק שבפרשתנו ויילך לא, יאו "תקרא את התורה הזאת" שבא בהמשך להכ' לפנ"ז "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה', יל' שהי' קורא בהס"ת שבעזרה כמ"ש רש"י בב"ב יד, רע"ב (ועד"ז בשטמ"ק שם בשם הרמב"ד). אבל ראה צפע"נ פרשתנו ויילך לא, ט. וש"נ".

ומועתק בזה המשך דברי הצפע"נ להנתבאר בפנים במהדו"ת (ס, ב-ג): "בזמן שאחז ומנשה ואמון שגזו וחתמו ושרפו את הספר תורה של המלך וראה סנהדרין קג, ב. מרגליות הים שם. המקרא והמסורה ס"ט הערה 8. ועי' עליית הכתיבה לר"י עמדין. ס' היחש השער השני פ"ה הערה 1, שם פ"ו והערה 2 שם פ"ח הערה 12 לא הי' לישראל רק כל הספרי תורה הנכתבים מאת הספר תורה שנתן משה רבנו לכל שבט ושבט, והם היו כתובים רק בכתב עברי לכמה שיטות כנ"ל, ובכתב זה לא שייך מנצפ"ך וראה לעיל בהערות בענין מנצפ"ך השייך לכאן, וזה רצונו לומר הגמרא במס' מגילה (ב, ב) ע"ש בתוס', ורצונו לומר כי לא הי' להם הספר תורה של מלך שהם שרפו אותם, וספרי תורה של שאר המלכים היו גנוזים, רק אחר כך בזמן שירמיהו הלך להחזיר עשרת השבטים כמבואר בערכין (ג) (ומגילה יד,) שוב חזרו שמיטה ויובלות כמבואר שם ואם כן הי' נצרך פרשת הקהל לקריאה וראה חינוך מצוה תריב. קונטרס זכר למקדש (אדר"ת) בתחלתו (בקובץ הקהל ע' כד-כה). קובץ הקהל ע' עב. אמבוהא דספרי ח"ב פ' פנחס ע' ר"מ בהערה, ע"ש. וחפשו לספר תורה של המלכים הראשונים אשר היו גנוזים ומצאו הספר תורה של המלכים הכתובה כמו שכתבה, ולכך לא הבינו שם, זה רצונו לומר הגמרא, ואחר כך בימי עזרא שאז תרגמו מלשון ארמי ... ועי' בתוספתא דסוטה פ"א גבי קריאת הקהל שהי' שם דרשות נדרשות, ועי' רש"י סוטה דף מא דלא הוי מתורגמן בהקהל, אך יש לומר כו שנתבאר לעיל דפרשת הקהל הי' קורא בספר תורה שנכתבה כעין ספר תורה הגנוזה בארון הקודש".

47. בשו"ת צפע"נ החדשות ח"ב (ע' תכה): "ונזכה אי"ה להקהל בחג הסוכות גדר קבלת התורה כמ"ש הרמב"ם". וראה בדברי הרמב"ם בזה לקר"ש חל"ד ע' 189 ואילך.

48. לכא' נתוסף בדברי הצפע"נ במ"ש הרמב"ם "ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל", דאין זה (ומפי הגבורה שומעה) רק מצד מעלת ומעשה הגברא (המלך שליח), אלא ועוד גם מצד מעלת ופעולת חפצת התורה, היינו קריאת הפרשיות בספר תורה של המלך ע"פ ספר תורה של משה רבינו, תורה

ע"פ כל זה יש לומר, דזה רצה לומר רש"י בכא בתרא הנ"ל גבי ספר תורה שכתב משה:⁴⁹ רש"י נתכוון בדבריו לא רק לספר שכתב משה עצמו, אלא גם לאותם ספרים שנעשו במתכונתו והוגהו ממנו, היינו ספר תורה של המלך,⁵⁰ שמגיהין אותו מספר התורה שבעזרה.⁵¹

הוספה לאחר זמן

ראה ספר ראב"ה תשובות (מהדורת דבליצקי) חלק ג' סי' תתקצ"א אות י"ז, וזה לשונו:

מה שתמהת לפירוש רש"י שפי' בפ' השותפין שרצו (יד ע"ב) נשתיירו שם שני טפחי' ששם ספר תורה מונח, ופי' שכהן גדול קורא בו ביום הכיפורים והמלך בהקהל, ותמהת איך היה נכנס כהן גדול לקרות ס"ת, ותמהת מההיא דיומא (לב ע"א וש"ג) ובא אהרן אל אהל מועד שלא הזכיר שם ס"ת וכו' כמו שכתבת בשאלתך.

אם באת להעמיד דברי רש"י אספר תורה דמשה רבינו המונחת בארון והיא נקראת ספר עזרא, צריך לומר שכשהיה כהן גדול נכנס בכף ומחתה עם יציאתו מיד היה מוציא ס"ת לחוץ והיתה מונחת בתיבה מבחוץ עד זמן קריאתו בה, ולאחר שהיה מקריב אילו ואיל העם והיה נכנס להוציא כף ומחתה היה מכניס[ה] עמו ומחזירה למקומה בארון. ובשנה השמינית כשהיה המלך קורא היתה מונחת מבחוץ מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא שהוא שנת ט', והיה מחזירה כשנכנס להוציא כף ומחתה, שהרי רק ביום הכיפורים בשעת עבודה היה כהן גדול רשאי ליכנס. כדתנן בריש מסכת כלים (פ"א מ"ג) בית קדש הקדשים מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא כ"ג ביום כיפורים בשעת עבודה. אבל [לח]דוד הוא. אי נמי איכא למימר דקריאה צורך עבודה היא, כך פי' רש"י בפ' בא לו (ס"ח ע"ב), ועתה מותר כהן גדול ליכנס כדי ליטול ולקרות דגם זה בכלל שעת עבודה היא, ואפ"ה ליכא לאוקמי ובא אהרן אקריאת ס"ת כי היא היתה אצל תמיד של בין הערבי' ולא משכחת י' קדושים וה' טבילות. אלא על כרחינו אהוצאת כף ומחתה קאי כדמפר' ביומא (לב ע"א) שלא על הסדר נאמר אותו הפסוק. ועוד דובא אהרן לא קאי אלא על מה שכתוב בפרשת אחרי מות ושם לא הזכיר קריאת ס"ת. ובירושלמי משמע שהקריאה לא היתה אלא להזכרה בעלמא שלא ישכח מסדר העבודות. אע"פ שתימ' הוא למה לא היה קורא בהשכמה. ומיהו רש"י לא פי' כן. ומכל מקום לא דיקדקתה בפי' רש"י שהוא לא פי' בבכא בתרא אס"ת דמשה שהיה קורא כ"ג בה והמלך,

מסיני. וראה מ"ש בקדושת ס"ת של המלך לעיל הערה 40.

49. ע"פ פי' זה בפירוש"י מיושב הערת שו"ת קול מבשר ח"ב סי' כ"ח סוף אות כ"ג. ע"ש. גם העירו (ראה הערה 44) מפירוש"י סוטה מא, א משמע שהמלך קורא בס"ת שלו. ראה גם קובץ הקהל (מוה"ק) ע' צא, ועפי"ז זהו גם לפירוש"י כאן. גם מיושב הערת קונטרס זכר למקדש פ"א סוף אות א (בקובץ הקהל ע' לה – לו. שו"ה ובס' יראים) בפירוש"י. ועוד. 50. וראה שיטה מקובצת ב"ב (יד, א) בשם הראב"ד: "... ואפשר כשמוציאים התורה בפ' הקהל לקרותה ... ואע"פ שהמלך הי' לו ס"ת ... אבל בפ' הקהל בספר עזרה הי' קורא".

51. ראה דברות משה עמ"ס ב"ב ח"א סי"ב הערה עב (ע' קסב): "תמוה טובא הא דכתב רש"י ... שספר זה שהי' בארון לא הי' אפשר לקרא בו דהא הארון הי' מונח בק"ק, ולכן אף אם נימא שגם הספר שקראו בו בעזרה ביו"כ ובהקהל נמי כתב משה בעצמו מ"מ בס"ת שאיירינן כאן שהוא הס"ת שהי' מונח בארון לא קראו בו, וצריך לומר שכוונת רש"י, דרב אחא בר יעקב שאמר ספר עזרה לתחלתו הוא נגלל, לא הי' לו קבלה איך הי' נגלל ס"ת שהי' מונח בארון, אבל ידע מספר עזרה שהוא הספר שקראו בו ביו"כ ובהקהל שהי' נגלל לתחלתו, ולכן אמר ספר עזרה, דס"ת שבארון לא הי' קוראו ספר עזרה שמעולם לא הוציאו אותו מהארון שמונח בק"ק, ולמד מספר עזרה שמחמת שקראו בו רק פעם אחת בשנה לא הקפידו על הטירחא לגוללו מתחלתו עד מקום הקריאה, כש"כ בספר שהי' מונח בארון שלא קראו בו לעולם שלתחלתו נגלל".

ספר תורה של הקהל

כט

אלא אספר עזרא המונחת בבית הכנסת בהר הבית. ולישנ' דעזרה דחקו לפרש כן ולא מייתי לה תלמודא אלא לדמיון שכל ספרי העזרה אפי' דמשה רבינו לתחילתן נגללין. אבל הקריאה לא היתה בס"ת המונחת בארון. דתמה על עצמך הא אמרינן ביומא (ע"א) מיכן ואילך כל אחד ואחד מביא ס"ת מביתו וקורא בה כדי להראות חזותו, והמלך כ"ש שיקרא בשלו כדכתי' (דברים יז, יח) והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. ותו לא מידי. (עיין שם בהערות וציונים).

SAM